

İKTİSAT DERGİSİ

KAPİTALİST SİSTEMDE ÜCRET

diş bakımında yeni bir dönem...

SİLİKADENTLİ
grin®
SEFFAF YEŞİL DİŞ MACUNU

Yepyeni, benzersiz bir diş macunudur Grin:
Yeşil, şeffaf ve hoş kokulu.

Dolgu maddelerinden arıtılmıştır:
Temizleme ve beyazlatma gücü çok fazladır.

Silikadent'lidir: Dişlere parlaklık ve beyazlık kazandırır.

Antibakteriyel'dir: Besi fermentasyonunu
ortadan kaldırır, ağız kokularını giderir.

Fluorid'lidir: Diş minelerini güçlendirir çürümeleri önler.

CİLT : XXIII

OCAK 1978

SAYI : 163

Fiatı 15 TL.

Cemiyet Adına Sahibi :
Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

Yazı İşleri Müdürü :
Şeref ÖZGENCİL

İdare Müdürü :
Sedat SANATKÂR

Dergi Yönetim Komitesi
Bşk. Prof. Dr. Akın İLKİN

Nihat BATUR
Kenan MORTAN
Selçuk KALENDERLİ
Kaya ARDIÇ

Teknik Sekreter :
Bülent YARDIMCI

Abone Ücreti :
Yıllık : 180 - 6 Aylık - 90 TL.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi	1500 TL.
İç sahife	1000 TL.
Arka kapak içi	1500 TL.
Arka K. (Renkli Ofset)	3000 TL.

İdare Yeri :
Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon :
44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63
P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : Yenilik Basımevi
Tel : 43 55 72

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyetli ve dergiyli sorumlulu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın lade edilmez.

İKTİSAT DERGİSİ

İ. Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARI

CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR.

İÇİNDEKİLER

2. Görüş **Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN**
4. Kalkınmada yabancı sermaye ve dış yardım **Çev. Aylâ SANATKÂR**
12. Açık Oturum **Şeref ÖZGENCİL**
28. 1977 kalkınma hızı
Ekonominin yapısı ve 1978'in
getirecekleri ... **İMFC Araştırma ve Etüd Grubu**
34. Ekonomistler ve kafaların
karıştırılması **Aslan Başer KAFAOĞLU**
39. Türkiye'de katmadeğer
vergisinin başarı
şansı **M. Erol DEMİRDÖVEN**
44. Dış basından **Derleyen: Kaya ARDIÇ**
49. Dış basından ... **Derleyen: Sinan EMİRDÖĞEN**

GÖRÜŞ

12 — 18 Aralık 1977 tarihleri arasında 4. İktisatçılar Haftamız, İstanbul-Sheraton Oteli salonlarında yapıldı. Hafta başlamadan önce, basın mensuplarına bilgi verirken, iktisat dünyasının efsane ismi Prof. Joan Robinson'un, ünlü Amerikalı iktisatçı Prof. Martin Bronfenbrenner'in Fransız Prof. Michel Chaletus'un ve önde gelen Türk bilim adamlarının katılmalarıyla haftamızın ülkemiz için bir «iktisadi olay» sayılması gerektiğini söylemiştim.

Bütün hafta boyunca gördüğümüz sürekli ve eksilmeyen ilgi, en iyimser tahminleri aşan seviyelere ulaştı. Her oturum ve konferansta salon tamamen dolmuş ve 800-1000 kişi tarafından izlenmiştir. Denebilir ki, bu düzeyde gerçekleşen ve dolaşısıyla bir iktisadi olay sayılması gerektiğini ileri sürdüğümüz haftamız, engin ilgi uyandırması karşısında «sosyal olay» niteliğini kazanmıştır.

Bütün iktisatlıları mutlu kılan bu büyük başarının nedenlerini iki grupta toplayabiliriz, sanıyorum. Birincisi, kuşkusuz iktisat bilim dünyasının efsaneleşmiş ve büyük isimlerinin katılmasıdır. İkincisi ise, fikir ve düşünce yelpazesindeki kanatların dengeli biçimde yer alması ve konuşmalara yansması ve böylece, gerçek bir Forum'un üst düzeyde sağlanmasıdır.

Önemi büyük boyutlara ulaşan haftamızın kalıcı olması ve belgelenmesi için iki girişimimiz vardır. İki, konferansların tam metinleri türkçe olarak «İktisat Dergi»mizin ayrı birer sayısında ve sırasıyla yer alacaktır. Diğerİ, hafta içinde yapılan bütün konuşmalar kitap halinde yayınlanacaktır.

İktisatlılar olarak, Türk bilim hayatına hizmet etmenin mutluluğu ve iftiharı içindeyiz. Sürekli ilgi gösteren, maddi-manevi desteklerini esirgemeyen dostlarımıza ve konuklarımıza tekrar ve derinden şükranlarımı sunuyorum.

Gelecek yıllarda daha büyük başarılar umuduyla...

Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

Kalkınmada yabancı sermaye ve dış yardım

Prof. Dr. Joan ROBINSON

Çev. : Aylâ Sanatkâr

Kalkınma ile ilgili sorunlarla uğraşı iktisat teorisinin temel sorunlarını içerir. Bugün batı ekonomisi tam bir kargaşa içindedir. 19. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan doktrinler zaman zaman büyük değişikliklere uğramışlarsa da özlerini korumuşlardır. Bu eski öğretinin odak noktası laissez-faire (bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) doktrininin korunmasıydı. Diğer bir anlatımla, tam rekabet şartları altında piyasa güçlerinin serbestçe hareket etmesinin en uygun durumu yaratacağı, devletin herhangi bir girişiminin ise bu uyumu bozacağı görüşüydü kabul edilen. Kısaca bu görüş : «Herşeyi iş adamlarına bırakın, onlar en iyisini bilirler» anlamına geliyordu. Hükümetlerin görevleri yalnızca bütçeyi dengelemek ve serbest ticareti devam ettirmektir. Altın standardı sisteminin işleyişi uluslararası dengeyi sağlayacaktı.

Bu doktrinler İngilterede uygulama alanı buldu. Çünkü onlar 19. yüzyılda İngiltere'nin çıkarlarına uygun düşüyordu. Diğer Avrupa ülkelerinde ise bazı görüş farklılıkları vardı. 20. yüzyılda bu doktrinler ABD'lerinde de uygulama alanı buldu ve 1945 yılından sonra soğuk

harbin de etkisiyle öğretime ve halkın bilincine girerek tüm kapitalist dünyaya yayıldı.

1930'lardaki büyük ekonomik buhran bu ortodoks görüşü önemli ölçüde zedeledi. Keynes ve Kalecki serbest teşebbüs sisteminin kaynakları tam olarak değerlendirme konusunda kronik yetersizlik ve yapısal kararsızlık gibi ciddi bazı eksiklikleri olduğunun farkına vardılar. Fakat sistemin bu eksikliği, belirli bazı durumlarda bütçe açığı ve döviz ayarlamalarına izin verilmelidir gibi düşüncelerle denge doktrini içinde geçirildi.

Eski doktrinler ilmi görünmekle beraber temelde törebilimci idi. Servetteki büyümeyi toplumdaki her birey kendi yararına yükselttiği için serbest teşebbüs korunuyordu. Bu nedenle fayda bölüşüm biçimini haklı çıkarmaya çalışmak gerekiyordu. Herkesin kabul ettiği gibi tüm servet doğal kaynaklar üzerinde emek kullanımı ile ortaya çıkar. Öyleyse, nasıl olurda tüm servet onu yaratana gitmez? Bu soruya cevap olarak üretimin belli bir zaman süreci içinde gerçekleşmesi gösterildi.

İşçiler hergün yemek yemek zorunda oldukları için çıktığı bekleyemezlerdi. Bu bekleme süreci hizmeti ise mülk sahipleri tarafından sağlanıyordu. Bu görüşten, sanayinin genel üretimine katkılarıyla orantılı olarak rant, ücret, faiz, ve kâr getiren üretim faktörleri kavramı -toprak, emek, sermaye ve iş organizasyonu gibi- gelişti. Sayısız karışıklıklara ve düzenlemelere rağmen bu, bugün hâlâ batı ekonomilerinde egemen olan görüştür.

1950'lerde az gelişmiş ülke kavramı ortaya çıktı. Bunlar İspanyol imparatorluğunun Latin Amerika'daki varisleri ile batı imparatorluklarının Asya, Afrika ve Karaiblerdeki varisleri idi. Soğuk harp döneminde batı devletleri onların serbest piyasa şartları içinde ulusal ekonomilerini geliştirmek için insancıl duygularla pekiştirilen kuvvetli politik nedenlere sahiptiler. Bundan bu ülkelerin büyüme ve gelişmelerini sağlamak için onlara sermaye temin etme kavramı ortaya çıktı.

Bu programdaki nedenlerin karışımı ortodoks iktisatçıların sorumlu tutulmaları gereken düşünce karışıklığında kendini gösterdi

Üretim faktörü olarak «Sermaye»den ne kastediliyordu? Bir bakıma sermaye servet gibi görülüyordu. Faiz, borç veren -bu mülk kişinin eline miras yoluyla, kanuni veya kanunsuz herhangi bir yolla geçmiş olabilirdi, yeterki onu borç olarak versin- tarafından alınan «beklemenin ödülü» oluyordu. Gerek eski gerekse yeni yapıtlarda faiz ve kâr kavramları arasında büyük bir kavram karışıklığı vardır. Keynes faizi, bir iş adamının kâr elde etmek amacıyla işletmeyi düşündüğü üretim araçlarına yatırmak için aldığı borca karşı ödenen para olarak tanımlar. Faiz ve kâr sermayeye gelir yaratıcı parasal bir kavram, sermaye ise mal ve hizmet üretiminde emeğe yardımcı üretim aracı olarak kabul edilir. Ortodoks iktisatçılar üretim fonksiyonunu emek (E) ve sermaye (S) nin girdi olarak gösterildiği bir fonksiyon olarak tanımlarlar. Bundan 20 yıl kadar önce onlara sermayenin bir miktar doları mı yoksa birkaç makinayı mı temsil ettiğini sordum. Ben onlara sermayenin ne anlama geldiğini sormuştum. Onlar ise tartışmayı sermayenin ölçümü kavramına dönüştürdüler. Bu soruma bu güne dek cevap almış değilim.

Dış Yardım ve Borçlar

Ortodoks ekonomik teoride sermayeyi parasal mal ve üretim vasıtasının bir fonksiyonu olarak göstermedeki karışıklık kalkınma ile ilgili tartışmaları amacından saptırmıştır. Oldukça uzun bir süre yoksul ülkelerin sermaye yetersizliği nedeniyle yoksul oldukları kabul edilmiştir. 20 seneden beri varıl ülkeler yardım ve borç yoluyla sermaye transferinde bulunmaktadır. Bu sonucun olumlu olmasını da transfer edilen sermaye miktarının azlığına bağlamaktadırlar.

Kalkınmayı hızlandıran 'Sermaye Transferi' kavramı 19. asır deneyi ile yanlış bir örnekseme üzerine dayandırılmıştır. Örneğin, kuzey Amerika ve Arjantin demiryollarının İngiliz Sermayesi tarafından yapıldığı söylenir. Bu özel tarihi şartların bir sonucudur. Bir tarafta el değmemiş doğal kaynaklar, hızla artan iş gücü ve yatırımcılara parlak gelecek sunan fakat gelişmiş mallı yapıdan yoksun, her alanda yetkin bir imalat sanayii olmayan kapitalist kurumlara ve fikirlere sahip uluslar diğer tarafta ise gelişmiş sermaye piyasası ve sınıai

Üretim kapasitesi vardı. Faiz oranları yükseldi fakat aynı zamanda ihracat kaynakları da yaratıldı. Öyle ki mali ödemelerin karşılığı ticaret akışı ile sağlanabildi. Borç alan ülkelerde artan yatırımlar devam ederken borç veren ülkeler için bir ihracat fazlası ortaya çıkardı. Sonunda yatırımlar borç alan ülke için bir ihracat fazlası yaratırken borç veren ülkede harcanan faiz gelirleri ithal talebini yarattı. Ve ortada borç alan ülkenin yaptığı ödemelerin geri gelmesi için hiçbir engel yoktu.

3. Dünya ülkelerine verilen borçların tarihi şartları oldukça farklıdır. Yardım teknik alanda bile olsa, bunu sermaye transferi olarak adlandırmak yanıltıcı olmaktadır. Yardımın ana gayesi döviz temin etmektir. Bu dövizin bir kısmı ülkeye gelen uzmanların hizmetleri için ödeme yapmaya ve ülkede kurulan tesislerin inşaatına yarayan ithal mallarına gitmektedir. Geri kalan kısmı ise diğer dış ödemeleri yapabilme gayesiyle yerel masrafları karşılamak için yerel paraya çevrilmektedir. Projeden elde edilen kr o projenin niteliğine bağlıdır. Bazı durumlarda rneğin Gana'daki meşhur Volta nehri Barağı gibi, bu işten kârlı çıkan borç alan değil veren ülke olmaktadır. Bir ülkeye yapılan projelere bağlı yardım ile kullanılabilir mali kaynak temini arasında fark vardır. İstenilen güvenceler yardımı veren devlet yada kurumlara bağlı olup, normal krediler bile genellikle birtakım tavsiye ve eleştiri ile birlikte verilirler. Tavsiyeler ne kadar dęerli olursa olsunlar, yardımdaki belli başlı amaç ülkenin demeler dengesi açığını karşılamak için verilen dvizdir. Ülkenin yapmaya zorunlu olduğu dış demeler kısmen mali zorunluluklardan kısmen de ithalatın maliyetinden doğar. Verilen borcun ülke için yaptığı hizmet o ülkenin geçici olarak iflasını önlemek ve yine geçici olarak daha fazla mal ve hizmet ithal etmesini mümkün kılmasıdır. Ülkenin kalkınmasına yapacağı yardım ise ithal edilen malların niteliğine bağlıdır.

Merkantilizm

Resmi dilde ithalat 'gerçek kaynaklar' olarak tanımlanır. Serbest piyasa ekonomisi felsefesinde ithalat onu karşılama olanağına sahip kişilerden iş çevrelerinden ve kurumlardan gelen talebi karşı-

ladığı için onaylanır. Talebi karşılamak demek hiçbir zaman kalkınmaya katkıda bulunmakla aynı şey değildir. Piyasa açısından para, onu kim, hangi gaye ile harcarsa harcasın paradır. Fakat kalkınma açısından bir tür taleple, diğer bir tür talep arasında büyük fark vardır. Lüks mallar ithali için yapılan borç kalkınma amacına uymaz. Çünkü,

- a) Verimli yatırımlar için kullanılacak döviz boş yere harcanmaktadır.
- b) Ülkenin kaynaklarını kendisine çekecek bir çeşit tüketim modeli yaratmakta ve böylece ithal-ikame edici yatırımlar daha önemli gereksinimleri karşılayacak üretim düzeyinden saptırılmaktadır.
- c) Talebi yurt içi istihdam yaratmaktan uzaklaştırmaktadır.
- d) Arkasında karşılığı olmayan bir borç yükü bırakmaktadır.

İthalatı kalkınma amacıyla en faydalı bir şekilde sınırlama ve lüks tüketimi önlemek için güçlü bir sosyal ve politik tedbir, ekonomi üzerinde sıkı bir kontrol, ithal edilen mal ve hizmetlerin en faydalı bir şekilde kullanılmalarını sağlayan çok iyi bir şekilde hazırlanmış yatırım programı gerektirecektir. Bunları yapmak girişiminde bulunan bir ülkenin ise batıdan yardım alma olasılığı çok sınırlıdır. Yardımı yapan ülkelerin felsefesinde lissez faire ve serbest ticaret refaha giden bir yoldur. Verilecek yardımlara ilişkin şartlar bu felsefeden sapmayı önleyecek şekilde hazırlanır. Bundan başka, borç veren ülkelerin yardımı ile yaratılan talebin de onların kârlı bir şekilde arz ettikleri mallara yönelmesi de oldukça normal bir olgu olmaktadır. Borç veren ülkelerin yaptıkları yardımdan umdukları önemli yarar ihracattaki artışta yatar. Modern merkantilizm çağında tüm ülkeler ihracat yapma isteği içindedirler. Fakat onlar ödemelerini yalnızca ithalat yaparak alabilirler. Ve buda onların istedikleri bir şey değildir Merkantilist düşüncenin dünyaya egemen olduğu yıllarda borç verenlerin verdiklerinden fayda sağlamaları ve sonrada almak istemedikleri bir karşılığı talep etmeleri yardımın temel içsel çelişkisi idi.

Borç verenler ve alanlar

Sermaye transferinin anlamındaki aldatıcı görüş onu alanlar arasında daha çok geçerli idi. Kalkınma kavramının tüm dünyaya yayıldığı sıralarda 3. dünya ülkelerinin çoğunun döviz rezervleri yeterli idi. Bu kaynaklar, gayretleri yatırım programları üzerinde yoğunlaşan ülkeler için çok değerli olabilirdi. Fakat tüketim mallarının aşırı ithalatı için harcanarak boşa gidiyordu. Zamanla kaynaklar tükendi, yürürlükteki ticaret kalıbı politik nedenlerle değiştirilemez duruma girdi ve devamlı borçlanma yoluna gitmek doğal bir olay olarak kabul edilmeye başlandı.

Borçlar yığıldıkça, sadece borcun hizmetini ödemek için daha fazla dövize gereksinime duyuldu. Böylece borç verenler tarafından sunulan yıllık yardım tutarının yavaş yavaş azalmasına neden oldu. Öyleki, borç alan ülkelerin durumu alınan yardımın hizmetini ödemek için yardım alma durumuna erişti. 1970'lerdeki ticari borçlanmanın sefaletinden sonra, petrol fiyatlarındaki yükselme, ve 1974 yılında dünya piyasalarındaki çöküntü nedeniyle kendi petrol kaynakları olmayan gelişmekte olan ülkeler borç içinde boğularak ithalatlarını kısmak zorunda kaldılar ve gelişmiş ülkelerdeki bunalımın daha da derinleşmesine neden oldular. Kapitalist dünya şimdi sanayi üzerindeki parasal egemenliğini devam ettirme gayretinin cezasını çekmektedir. Üretilen nesnelerin niteliği onları üretmek için gerekli olan üretim tekniğini ve yatırım türünü saptar. Bu tür iş kollarında sermaye emek oranının yüksekliği üretimde, özellikle Batı'daki emek azlığı nedeniyle oldukça mekanik üretim tekniklerinin uygulanmasıyla açıklanırken, bu tür çıktıları üretmek için oldukça büyük ölçekli yatırımların gerekli olması kullanım oranının genellikle düşük olmasının bir nedenidir. Fiziksel olarak bu iş kollarındaki çıktı sermaye oranı kendi ülkelerindekinden daha düşük olmasına rağmen bu uluslararası şirketin sermaye maliyeti ise araştırma ve geliştirme için gerekli ödemeler çok daha önceleri yapıldığından ve genellikle ikinci el makine ve teçhizat kullanıldığından daha düşük olmaktadır. Buradaki iş kollarında ücretler genellikle genel ücretlerden daha yüksektir. Bu da, şube müdürlerinin en tecrübeli ve uysal işçileri çalıştırmalarına ve işverenlerine sadakat göstermelerine olanak sağ-

lar. Bununla beraber hızlı sanayileşme nedeniyle genellikle katma değer içindeki ücretlerin payları yerel sanayiden daha az ve kâr ile yüksek aylıkların payları daha fazladır. Bu tür yatırımlar yapıldığı yerlerde gelir bölüşümündeki eşitsizliği arttırır ve kendi ürünleri için talep yaratılmasına neden olur.

Teknolojinin istihdam ile olan ilişkisi tartışma gereken bir konudur. İthal-ikame edici yatırımlar ülke içinde istihdamı arttırırken, yurt sanayinin mekanizasyonu istihdamı azaltır. Bu bir geri çekilme olarak mı kabul edilmelidir? Sonuç olarak yatırımdan anlaşılan sanayi için kapasite yaratmak, emeğin verimini yükseltmek olup işsizini yapmak değildir. Yatırımlar rasyonel bir plan dahilinde yapılırsa arzu edilen istihdam seviyesini sağlayarak emeğin verimini arttırıcı şekilde kullanılabilir. Yatırım yapılabilecek alanlar (Yurtiçi ve yurtdışı) kalkınma gereksimine göre göreceli kıt olup, üretimin sermaye ikame edici metodlarla yapılabilirdiği örneğin küçük ölçekli yerel iş kollarındaki mallar için ziyan edilmemelidir. Çinlilerin deyimi olan «İki ayak üzerinde yürümek» yatırımın üretim kapasitesinde en fazla artışa neden olacak alanlara dağılması anlamını taşır. Böyle bir program kendi halkının yararına değil, uluslararası kapitalizmin isteğine göre gelişen ülkeler için uygulanamaz.

İhracat

1960'larda ülkeler arası yeni bir tür yatırım hızlı bir şekilde gelişti. Bu, yurt içi kurumlara ve diğer sanayileşmiş ülkelere ihraç edilecek mallar için ucuz emek istihdamına, özellikle Doğu Asya'da, yöneltiliyordu. Bu uğraşının belli başlı iki kolu vardır. Birincisi mekanizasyonun üstünlüğünün el emeğine göre göreceli olarak az olduğu malların üretimini yapmak (oyuncak, giyim ve el çantaları gibi); ikincisi üretimi safhalara ayırıp emeğin ucuz olduğu emek yoğun üretime eğilimli olanı devam ettirmektir.

Uluslararası yatırımcıları bu tür yatırıma çeken birinci neden ücret oranlarındaki farklılıktır. 1970 yılında aynı tip bir iş için bir saatlik kazanç ABD'lerinde, Tawai ve Singapur'daki bir saatlik kazançtan 10 kat daha fazla idi ve uygun çalışma şartlarından yoksun iş yerlerinde işçiler daha fazla çalıştırılarak emeğin maliyeti daha da azaltılıyordu.

İkinci neden, küçük Doğu Asya ülkelerinde fabrikalarda zorla çalıştırılan işgücü vardı. Üçüncü olarak, kargaşalığı hoş görmeyen kuvvetli bir dikta rejimi mevcuttu. Buna benzer bir gelişme bu tür üstünlüklerin daha az olduğu söylenen Orta Amerika ve Karaibler'de gözlenmektedir. Japon kuruluşları Doğu Asya'da olduğu gibi Hindistan'da ve Asyanın diğer bölgelerinde aynı tür iştirakler geliştirmeye başladılar. (ucuz emekten yararlanmalarının yanısıra hava kirliliğini de ülkelerinden uzaklaştırmaya çalışıyorlar)

Gerçekten 3. Dünya ülkeleri -maden ve petrole dayalı sanayileri, kendi yerel pazarları ve dışarda satılması için yaptıkları sınai üretimle- uluslararası kurumların kârlarına onlardan yeni finansman yolu ile aldıklarından daha fazla katkıda bulunmaktadır. Uluslararası kurumlar 3. Dünya ülkelerine «sermaye transferinde bulunmaktan çok onlardan gizli yatırım yapılabilir üstenin büyük bir kısmını alıyor ve bunları gelişmekte olan ülkelerin gereksinimlerini değil kendi gereksinimlerini sağlayacak yeni yatırımlara yönlendiriyor.

NOT : 12-18 Aralık tarihleri arasında düzenlenen 4. İktisatçılar Haftasında «Yabancı Yatırımlar ve Dış Yardım» konusunda Prof. Dr. Joan Robinson tarafından verilen tebliğin tam metni.

AÇIK OTURUM

Katılanlar : Doç. Dr. Bilsay Kuruç, Prof. Dr. Erdoğan Alkin, İstanbul
Milletvekili Hikmet Çetin, Dr. T. Güngör Uras

«Türkiye'nin Uluslararası Siyasi ve Ekonomik İlişkileri»

Yöneten : Şeref ÖZGENCİL

ÖZGENCİL — Sayın Kuruç, Türkiye'nin Dış Ekonomik ve siyasi sorunları içinde AET önemli bir yer tutmaktadır. Son zamanlarda AET'nin Türkiye üzerindeki olumlu veya olumsuz ekonomik ve politik etkileri nelerdir?

KURUÇ — Türkiye ve AET ilişkileri ve onun çevresinde küme-
lenen sorunlar üzerine genel çizgilerle birkaç şey söyleyeceğim. Bi-

rincisi Türkiye ile AET arasındaki ilişkilerde son yıllarda değişen birşey yoktur. Çünkü Türkiye ile AET arasındaki ilişki bundan yirmi yıl önce yapılmış tercihlere, aşağı yukarı o zaman alınmış kararlara göre kurulmuş bir ilişkidir. Bu ilişkinin esası bir ticaret ilişkisidir. Bundan yirmi yıl önce kurulmuş siyasi tercihlere, o zaman alınmış kararlara göre bu ilişkinin sonunda Türkiye'nin AET'ye tam üye olması görüşü benimsenmişti.

Oysa bugün Türkiye ile AET arasındaki ilişkinin salt ticaret ilişkisi olmasından ötürü ve bu ilişkininde Türkiye'nin AET'ye katılmasını kolaylaştırmayıcı belki de güçleştirici olmasından ötürü Türkiye bu ilişkinin içinde hapsolmuş durumdadır. Bu ticaret ilişkisinin esasını da bildiğimiz gibi gümrük birliği oluşturur. Gümrük birliği, Roma Antlaşmasını esas olarak alan bir birliktir. Bu bir modeldir. AET'nin bütünleşmesi için bir model olarak kullanılmıştır. Ondan bunun için yararlanılmıştır. Ama bugün AET gümrük birliği aşamasını çoktan tamamlamış, yeni aşamalara geçmektedir. Biz ise AET'nin gümrük birliği ilişkisi içinde sadece ticaret sorunları ile karşı karşıya yıllardır boğuşmaktayız.

Türkiye ile AET arasındaki ilişki, ticaret ilişkisi Türkiye'nin dış ticaretini serbestleştirme yönünde işlemiştir, bu serbestleştirmenin sonunda Türkiye'nin kârını kaybettiği, sırf ticaret ilişkisi ile Türkiye'nin kârlı mı, yoksa zararlı mı çıktığının hesabı kesinlikle yapılmamıştır ama rakamların genel tercümesi bize Türkiye'nin bu işten kazanmadığını göstermektedir. Hatta Türkiye'nin AET ile kurabileceği başka ilişkiler de bu ticaret ilişkisinden ötürü güçleşmiştir. Bu durumda şöyle bir gözlem yapmak kaçınılmaz oluyor. Geçmişte AET Türkiye'yi siyasi bakımdan içeride, ekonomik bakımdan dışarda saymıştır. Bugün Türkiye gibi başka Akdenizli Avrupa ülkeleri de AET ile sorunları olan ülkelerdir. Ama bu ülkelere Yunanistan, İspanya ve Portekiz AET'ye katılma noktasına doğru yaklaşmaktadırlar. Ancak bu ülkelerin AET'ye nasıl katılacağı AET'nin bunları teker teker mi kendi içine alacağı yoksa tümüne tek muamele mi yapacağı henüz belli değildir. AET'nin bu ülkelere karşı stratejisi, bu ülkelere kendisini katmaktaki stratejisi henüz ortaya çıkmamıştır. Bu ortaya çıkmadığı için AET Türkiye ilişkilerinin geleceğinin nasıl olacağı da AET tara-

findan işe bakarsak belli değildir. Türkiye tarafından baktığımız zaman da demin söylediğim gibi Türkiye-AET ilişkilerinin geleceği belli değildir. Şimdi şöyle bir gerçeği dikkate almanız lâzım. Batı Avrupa, 1950-1973 arasında bir sermaye birikimi sürecinden geçti. Gümrük birliği bu sermaye birikimi sürecinin en önemli araçlarından biri oldu. Ticaret arttı, Ticaret ekonomik büyümeyi körükledi ve büyüme ticareti tekrar etkiledi. Böylece yeni bir iş bölümüyle Batı Avrupa sermaye birikiminin önemli bir alanı oldu. Tabii Amerikan kökenli sermayenin, Avrupa'da oluşan para piyasalarının da buna katkısı oldu. Fakat bir AET sorunu olarak aldığımız zaman Gümrük Birliği Avrupa'daki sermaye birikiminin, 1950 ile 1973 arasındaki sermaye birikiminin önemli bir aracı oldu. Ancak 1973'te bu dönem kapandı. Şimdi Avrupa yeni bir sermaye birikiminin eşiğine gelmiş görünüyor. Sadece Avrupa değil tüm kapitalist ülkeler yeni bir sermaye birikimi sürecinin başlangıcında görülüyorlar. Böylece Avrupa anlaşıldığına göre bundan böyle sermaye birikimi alanı olmayacak fakat belki sermaye ihraç eden bir alan olacak. Yani yeni bir birikimle, 1950-1973 arasındaki birikimden farklı bir sermaye birikimi biçimi ile karşılaşacağız. Bu demektir ki Avrupa'nın ticaret sorunları da farklı olacak, ekonomik büyüme sorunları da farklı olacak, iş bölümü de farklı olacak ve Avrupa yeni ilişkiler düşünecek.

İşte bugünkü genişleme sorunu, Akdenizle Avrupa ülkelerini hedef alan genişleme sorunu Avrupa'nın temel bir sorunundan yani yeni bir sermaye birikimi sorunundan kaynaklanmaktadır. Türkiye ise 1950'den sonra özellikle 1960'ların ikinci yarısından sonra kapitalist bir gelişme yolu tutturdu. Ekonomik büyüme hızı bakımından önemli başarılar elde etti. Fakat Türkiye yeterince kapitalistleşemedi. Demek ki Türkiye'nin bugünkü sorunları hem kapitalistleşmekten hem de yeterince kapitalistleşmemekten doğan sorunlar. Fakat Türkiye son ödemeler dengesine yansıyan sorunlardan görüldüğü gibi öyle bir aşamada bulunuyor ki bugün Türkiye için tek planda olan ilişkiler ticaret ilişkileri değil, doğrudan ekonomik büyüme sorunlarıdır. Türkiye ekonomik büyüme sorunlarını ticaret yaptığı ülkelere göre değil, ticaret ilişkilerini ve tüm dış ekonomik ilişkilerini kendi ekonomik büyüme sorununa göre düzenlemek zorundadır. Böylece Türkiye-AET ilişkilerini iki cepheye oturtursak, AET

yönünden yeni bir sermaye birikimi sorunu, Türkiye yönünden ise yeni bir ekonomik büyüme sorunu vardır. İşte aradaki bu ilişkiler, bugüne kadar yeterli olan ilişkiler bu yeni gereklere göre düzenlenmelidir. Ekonomik büyüme temel olacak deyince; tabii Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinde kapalı olmaması aktif olması gerektiğini düşünüyorum. Dış ekonomik ilişkilerinde aktif olması Türkiye'nin ekonomik olmayan alanlarda da meselâ stratejide, dış siyasette de esas olarak Avrupa'nın ve kendi bölgesinde bir barış ortamına katkıda bulunması gerekir. Avrupa'nın sorunlarını doğru algılamak deyince aklıma ilk olarak detant geliyor.

ÖZGENCİL — Sayın Kuruç, önemli bir sorun olan detant bugün sadece bir Avrupa sorunu mudur, yoksa dünya çapında etkileri olacak biçimde mi yorumlanmalıdır?

KURUÇ — Bence bunu salt dar anlamda bir Avrupa sorunu olarak görmemeliyiz. Avrupa'daki işbirliğine biz de katkıda bulunmalıyız. Fakat Avrupa'daki yumuşamanın Avrupa'daki işbirliğinin bizim bölgemize barışçı ve ekonomik büyümeyi arttırıcı çözümler getirmesini sağlamalıyız. Bu yönde aktif dış ekonomik ilişkilerimiz olmalı. Yani komşularımızla ve tüm çevremizle bir barış ortamı kurmalıyız. Ekonomik büyüme ancak barış ortamında gerçekleşebilir ve ancak bu ortamda hem AET ile, hem de çevremizdeki ülkelerle böyle bir işbirliği oluşabilir.

ÖZGENCİL — Ekonomik büyüme hangi biçimde olacaktır?

KURUÇ — Önce herşeyin başında aklıma sanayi geliyor. Sanayi demek bağımsızlık demektir. Ama Türkiye'de bugüne kadar izlenen sanayi Türkiye'yi bağımsızlığa değil bağımlılığa götürmüştür. Hatta daha geniş bir formülle söylemek gerekirse enerji+sanayi=bağımsızlık diyebiliriz. Bu bakımdan birinci planda önemli olan şey bugün Türk ekonomisinde yeterli temeli olan kamu iktisadi teşebbüsleridir. Kamu iktisadi teşebbüsleri uzun süredir işlenen kâh bile bile kâh bilinçsiz politikalarla epey zayıflatılmış kuruluşlardır. Oysa bunlar sanayimizin kâhleri olmalıdırlar. Enerji+sanayi=bağımsızlık deyince bunun temelinde çekirdeğinde kamu iktisadi teşebbüslerini görüyorum.

ÖZGENCİL — Sayın Çetin siz Türkiye'nin iç ekonomik durumunun dış ekonomik ve siyasal ilişkilerini nasıl etkilediğini açıklarsınız?

ÇETİN — Türkiye sanıyorum cumhuriyet tarihinin en ciddi ekonomik bunalımını yaşıyor. Fakat yıllarca birtakım yüzeysel sorunlara değinerek, yüzeysel sorunları konuşarak Türkiye'nin başlıca darboğazlarını çözümleyeceğimizi sandık ve her seferinde sorunlar daha çok büyüyerek karşımıza geldi. 1958'lerde devalüasyon yapıldı, birkaç yüz milyon dolar dış kredi bulundu. Türkiye'nin sorunlarını çözümleyebiliriz sandık. Olmadı. 1960'larda planlı döneme geçtik. Planlar bu sorunların çözümlenebileceğini zannettik. 1970'li yıllarda yine bir devalüasyon yapıldı. Türkiye'nin döviz olanakları arttı. Bu sefer de bu dövizleri nasıl harcarız diye düşünmeye başladık ve bugün 1977 yılına geldik. Aslında bugün Türkiye'de uygulanan ekonomi politikayla Türkiye ciddi bir ekonomik bunalım noktasına gelmiştir ve Türkiye'de bugün işbaşındaki hükümetin bugünkü ekonomik bunalımında ne bağımsız bir ekonomi politika, ne de bağımsız bir dış politika izleme olanakları kalmamıştır. Bu bazı görünüşleri de, sanıyorum bir kısmı daha da açık bir şekilde olmak üzere hergün kamu oyunda, gazetelerde yaşıyor. Örneğin 1978 yılı bütçesinin açıklanan kısmında bunun bütün izlerini görebiliyoruz. Türkiye'de artık işbaşındaki hükümeti oluşturan partilerin büyük yatırımcılık, büyük sanayi, büyük enerji iddialarına karşın aslında bu konuda artık kamu oyunu aldatıcı laf söyleme olanakları da kalmamıştır. Bunu bütçe ve yatırım rakamlarında açıkça görebiliyoruz. Çünkü bunlar artık isteselerde Türkiye'de bağımsız bir ekonomi politika izleme olanakları kalmamıştır. Örneğin şu anda uygulanan 1977 yılı bütçesi başlangıç rakamı olarak 225 milyara bağlandı. Şimdi yapılan tahminler bunun 240 milyarın altında gerçekleşemeyeceğini gösteriyor. Türkiye'de 1977 yılında büyük fiyat artışları oldu. İnşaatı oluşturan tüm maddelerin fiyatı arttı. Çimentonun, demirin fiyatları yükseldi. Her türlü maddenin fiyatı arttı. Hizmetlerin fiyatı arttı. Kamu elementlerinin maaşlarında bazı artışlar oldu. Büyük fiyat artışlarına karşın 240 milyar dolayında gerçekleşecek bir bütçeye karşın 1978 yılında Türkiye'nin bu kadar büyük sorunları varken 260 milyarlık bir bütçe

getiriliyor. Bu sabit fiyatlarla gerçek anlamda geçen senenin çok altında bir bütçe demektir. Fiziki anlamda daha az hizmet yapılacaktır. Daha az yoksul, daha az yol, daha az enerji, daha az sanayi, her şeyin daha azı 1977 yılına göre. Sorun sadece bununla da bitmiyor. 1978 yılı bütçesine baktığımızda yatırım bakımından durum çok daha karamsar. Türkiye'den 1977 yılında 132 milyarlık kamu yatırımı programlandı. Programlanan bu 132 milyarlık kamu yatırımlarının bir kısmı da gerçekleşmemiştir. Fakat 1978 yılına bakıyoruz yatırım mallarındaki büyük fiyat artışlarına karşın işbaşındaki hükümet geçen senenin altında bir yatırım programlıyor. 132 milyara karşılık 129.8 milyarlık bir yatırım. Bununla da kalmıyoruz, bakıyoruz 1978 yılında hiç bir ciddi önlem almadan yine hükümet geçen yıllarda 5.5 - 6 milyara çıkmış olan ithalatı hiçbir önlem almadan, hiçbir temel madde bazında bir çalışma yapmadan makro düzeyde ithalatın 4.8 milyar olacağını söylüyor. Çünkü döviz bulunmadığı takdirde buda kâğıt üzerinde kalmaya mahkumdur.

ÖZGENCİL — Sayın Çetin bu program ve bütçenin hazırlanmasında dış etkenin de rol oynadığı söyleniyor. Siz buna katılıyor musunuz?

ÇETİN — Başta da söylediğim gibi bugün işbaşındaki hükümet ekonominin geldiği bunalım noktasında bağımsız bir ekonomi politikaya izlemekten yoksun. Uluslararası Para Fonu'nun bir nevi telkinlerine, onların isteklerine uygun bir yatırım, onların isteklerine uygun bir ithalat programı hazırlanmıştır. Bunlar Türkiye'nin ihtiyaçlarına uyabileceği konusu son derece tartışmalıdır. Benim kanıma göre Türkiye'nin sorunları bu bütçe ile bu politika ile azalmayacak çok daha büyüyecektir. Türkiye'de işsizlik büyüyecektir. Türkiye'de üretim düşecektir. Türkiye'de enerji sıkıntısı daha da artacaktır ve Türkiye'de sulama yatırımları daha az olacaktır. Sanayi gerçekleşmeyecektir. Nitekim, bunu bütün bulguların arasında görmek mümkün. 1977 yılında en son rakamlara göre % 5 bir gelişme hızı gerçekleşmesi bekleniyor. 1978 yılı için % 5.5 programlanmış. Aslında ne 1977 yılında % 5 olacaktır. Daha altında olacaktır. 1978 yılında da aslında bu hükümetin politikası ile daha düşük olacaktır. Çünkü hammadde bulunamayacaktır. Enerji sıkıntısı daha büyüyeceği için birçok sana-

yi alanında özellikle fabrikalarda büyük darboğazlar meydana gelecek ve üretim düşecektir.

Türkiye’de bugün ciddi bir enerji bunalımı var, enerji darbogazı var ve Enerji Tabii Kaynaklar Bakanının kendi genel müdürlükleri 1978 yılında asgari 40 milyarlık enerji yatırımı gerektiğini söylüyorlar. Programa bakıyoruz 26 milyarlık bir enerji yatırımı programlanmış. Yine döviz sıkıntısı nedeni ile bugün enerji alanında bekleyen transferler 2 milyar Türk Lirası. Bütün enerji projelerinde gecikme var ve 1978 yılı program ile enerji yatırımları çok daha gecikecektir. Bu demektir ki, önümüzdeki yıllarda enerji sıkıntısı giderek büyüyecektir ve bütün bunların yükünü ilerde Türk toplumu şu veya bu şekilde çekecektir. Çünkü enerji ciddi bir sorundur ve enerji yatırımları, eğer termikse asgari 3-4 yıl alıyor, hidrolik santral ise bu 7 yıla kadar uzuyor. Sulama alanına bakıyoruz, aynı sorun. Yıllık programlarda 160 bin hektarlık bir sulama hedefi var. Hükümet kendisi getirdiği yatırımlarla bunu 1978’de 80 bin hektara düşürüyor. Bütün bunlar neyi gösteriyor. Bunlar 2 şeyi gösteriyor. Bu hükümet bir kere daha küçük bir Türkiye’yi programlamıştır. Türkiye’nin sorunlarını artıracak bir bütçe ve yatırım programlamıştır. Çünkü bunların hiçbirisini artık Türkiye’de işbaşındaki hükümet kendi bağımsız iradesi ile yapamaz hale gelmiştir. Bunları tamamen dış çevrelerin telkinleri ile yapar hale gelmiştir. Öyle bir duruma gelmiştir ki bu 260 milyarlık bütçenin ciddiyeti de yoktur aslında.

Bağımsız bir sanayileşme, bağımsız bir enerji politikasından geçer. Ama ekonomik anlamda bağımsız olmadığı zaman siyasal alandaki bağımsızlıkta son derece güçtür. Bunun geçmiş örnekleri vardır. Günümüzde de bunu görebiliyoruz. Orta Doğu’daki son aylardaki gelişmeler bunu açıkça gösteriyor. Mısır Devlet Başkanı Sedat’ın İsraili ziyareti konusunu alalım. Bu gerçekten Orta Doğu ülkelerinin yani Mısır’ın kendi başına, İsrail’in kendi başına karar verdiği politikaysa bunu saygıyla karşılamak gerekir. Ama öyle görünüyor ki, bu gelişme büyük devletlerden birinin ABD’nin baskısıyla, empozesiyle olan bir gelişmedir ve bu şunu aklımıza getiriyor: Mısır şu sırada büyük bir ekonomik bunalım içinde, büyük bir ekonomik kriz içindedir. Bu ekonomik kriz Mısır Devlet Başkanını istesede artık bağımsız bir dış politika izlemesini olanaksız hale getirmiştir. Şimdi bura-

dan şuna geliyorum. Aslında Türkiye'deki bugünkü ekonomik bunalım çok endişe ederim, eğer MC hükümeti işbaşında kalırsa Türkiye'nin zaten olmayan dış politikasından çok daha büyük darboğazların ortaya çıkması söz konusu olmaktadır. Türkiye'deki bu ekonomik bunalım aslında dış politikalarında birtakım yeni gelişmelere yol açabileceğini göstermektedir.

Nitekim yine çok kesin bilgimiz yok ama sayın Çağlayangil'in Mısırı ziyaretinin arkasında da yine bir çağrışım yapmak olanağı var. Hükümetin içinden diğer partilerin karşı çıkmasına rağmen Sayın Çağlayangil Mısırı ziyaret etmiştir. Arkasından Kıbrıs konusunda ortaya çıkan birtakım gazete haberleri ve tekzip edilmeyen bu haberlerin aslında Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik bunalım noktasında bağımsız bir dış politika izleyemeyeceğini gösteriyor. Diğer taraftan dışardan bir takım telkinlerle Türkiye'nin birtakım dış politikalarda ödünler verme veya yanlış birtakım yollara gitme noktasına geldiğini açıkça göstermektedir. Bütün bunlar gösteriyor ki Türkiye aslında gerek iç ekonomik durum bakımından, gerek dış politika bakımından çok ciddi sorunlarla karşı karşıya bulunuyor. Öziemlerini ve bağımsız bir politika izlemesini güçleştirmiştir. Hatta olanaksız hale gelmiştir diyebilirim.

ÖZGENÇİL — Sayın Çetin, Türkiye'nin bugün çok kısa sürede çözümlenmesi gerekli sorunları var. Örneğin dış ticaret açığı gittikçe büyümekte, dış yardım alınmamaktadır. Belki bu sorunlar uzun bir dönemde sağlıklı olarak ele alınabilir. Ancak, kısa dönemde çok acil olan bu sorunlar nasıl çözümlenebilir. Muhtemel bir CHP Hükümeti bugünkü ekonomik darboğazı nasıl atlatabilir.

ÇETİN — Türkiye dış ekonomi politika alanında, dış ekonomik ilişkiler alanında öyle karmaşık bir yönetime girmiştir ki geleceğe büyük yük getirecek birtakım uygulamaların içindedir.

Bugün Türk Merkez Bankası veya halen Türkiye'de işbaşında olan 2. MC Hükümeti önümüzdeki yıllarda nekadardır bir dış borç yükü gelecek, bunu bildiklerini zannetmiyorum. Çünkü öyle uygulamalara gidildi ki bir yandan kredili ithalat bir yandan mal mukabili ithalata, bir yandan dövizle çevrilebilir mevduata getirilen yeni bir takım ön-

lemler artık kendi dövizini kendin bul uygulamasını getirmiştir. Güçlü olan dışarda dövizini bulup malını getiriyor. Merkez Bankası bütün kontrolünü kaybetti ve Türkiye özellikle dış borç yükü bu yükün getirdiği koşullar bakımından son derece kritik bir noktada, Türkiye'nin bugün dışborç miktarı miktar olarak çok olmayabilir, ama zannederim üzerinde durulması gereken nokta şu: Toplam dış borç içinde borcun yapısı önemli. Çok kısa dönemli borçlar büyük bir oran tutuyor. Türkiye'nin borçları içinde. Bunların çoğu 1 sene 6 ay vadeli borçlar ve bunların hepsi ödenme dönemine gelmiş ve Türkiye bunları ödeyemez durumuna düşmüştür. Şimdi yapılması gereken şudur: Türkiye'de dışarda ve içerde güven veren bir uyumlu hükümetin yapabileceği ve alabileceği birtakım önlemler vardır. Bir kere hızla, mevcut kısa vadeli borçları, bir orta vadeli borca dönüştürmesi gerekir. Aslında Türkiye büyük olanakları olan bir ülke. Türkiye dışardan dış borç bulamaz bir ülke değildir. Ama bunun için önce Türkiye'nin kendi içinde uyumlu, ülke sorunlarına ciddiyetle ve gerçekçi bir şekilde yaklaşabilen bir hükümete ihtiyaç vardır. Bu siyasal bir iktidar sorunudur. Bu sorun çözümlendiği zaman sanıyorum Türkiye'de bugünkü kısa dönemde görülebilen özellikle döviz sorunu çözüme ulaştırılabilir.

ÖZGENCİL — Sayın Alkin, Türkiye'nin 1977 yılı içinde girdiği ekonomik kriz hem iç hem de dış ekonomik çevrelerin dikkatini yüksek kalkınma hızımıza çevirdi. Bu rakamın düşürülmesiyle birçok sorunun halledilebileceği ileri sürüldü. Yerli ekonomik karar organları da kalkınma hızının düşürülmesini onayladılar. Bu aşamada, alınan bu kararın sonuçları sizce neler olabilir?

ALKİN — Bence büyümenin durdurulması veya yavaşlatılması bu kademedeki Türkiye'de iki önemli fırsatın kaçırılmasına da neden olmuştur. Gerçi Türkiye'de büyük fırsatlar her zaman kaçırılmıştır, ama şu kademedeki belli bir gelir düzeyinde ve belli uluslararası siyasal koşullar içersinde olması gerekenin gerisinde kalmak iki önemli fırsatı kaçırmış oluyoruz. Bunun birisinin neden olduğunu Sayın Kuruç açıklamıştı. Öbürünü de Sayın Çetin'le bağlantılı olarak söylemek istiyorum. Bu kademedeki IMF'in kaçınılmaz önerisi, o önermeseydi yine herhangi bir hükümetin kaçınılmaz olarak alacağı ön-

lemler, büyümenin durdurulması anlamına yahut yavaşlatılması anlamına geliyor. Kaçırduğumuz bu iki fırsattan birincisi kalkınmanın niteliklerinden kimlerin yararlandığı şeklinde yorumlanacak olan gelir dağılımının düzelmesi fırsatı. Öbürü de son 1-2 ay içerisinde hızla değişen dünya siyasal durumunda büyümenin durdurulmasının uluslararası politikada biraz daha etkin olabileme fırsatını kaçırmamız. Bunları açıklamaya çalışayım. Gelir dağılımı ile büyüme arasında ilişki hakkında neler sarabiliriz kendi kendimize. Büyüme sırasında acaba gelir dağılımında bir değişiklik meydana geliyor mu?

Bu değişikliğin teorik bir analizini yapabilir miyiz? Eğer sağlam teorik bir açıklama varsa ve bu analiz ampirik gözlemlerle kanıtlanıyorsa teoriye uygun dağılım düzeltme politikaları önerilebilir mi? Şimdi şunu söyleyebiliriz. Gözlemler var. Bazı gözlemler gösteriyor ki büyüme sırasında yahut daha yaygın deyiimiyle kullanırsak kalkınma sırasında gelir dağılımı önce bozulmakta, belli bir kişi başına gelir düzeyinde bozulma duralamakta, kişi başına gelir düzeyi yükseldikçe bu duralamadan gelir dağılımının düzeldiği bir süreç içersine girilmektedir. Gelir dağılımında bozulmanın duraklaması yaklaşık olarak kişi başına 1000 \$'lık bir gelir düzeyinde ortaya çıkıyor. Ve bu 1000 \$'lık kişi başına gelir dağılımında bir düzeltme başlıyor.

Ancak yine zaman serileri gelir dağılımındaki bozulmanın duralaması sırasında gelir dağılımını tekrar bozacak bütün dinamik güçlerin etkin biçimde çalıştığı görülüyor. Bu dinamik güçlerin, gelir dağılımını bozucu direnişini engelleyebilmek için duralma süreci içersinde, ki uzun sürebilir bu, % 7 dolayında bir büyüme hızını ısrarla devam ettirmek gerekiyor. Şimdi, bu rakamlar Türkiye açısından çok ilginç rastlantıları yansıtmaktadır. Çünkü Türkiye tartışmalı bir 1000 \$'lık kişi başına gelir düzeyinde. İkincisi yine Türkiye tartışmalı olmakla birlikte uzunca bir süredir ortalama % 6.5 ile 7 arasında bir büyüme hızını devam ettiriyor. Şu halde bütün ampirik araştırmalara dayanarak, teorisini şimdilik tartışmayalım. Diyebiliriz ki, Türkiye gelir dağılımında düzeltme dönemine girmek üzereydi. Ve şimdi izlenen yanlış politika, yarattığı tüm sorunlar yanında büyüme hızının düşürülme zorunluğunu ortaya çıkarması ile bu fırsatın da kaçırılmasına neden oldu, Türkiye ekonomisi için çok önemli fırsattı bu. Birçok toplumsal ve siyasal yansıması olacaktı ve gelecekteki iktidarlara da yüklenecek önemli yüklerin azaltılmasına yarayacaktı.

ÖZGENCİL — Sayın Alkin, «Fırsat Kaçırılması» düşüncesini biraz daha açarmısınız?

ALKİN — Genellikle gelir dağılımı, büyüme ile gelir dağılımı arasındaki bu ilişkiler ampirik gözlemlerle ortaya konduktan sonra nedenleri araştırıldığında yani niye büyümenin ilk safhalarında gelir dağılımı bozulur, ortalama kişi başına 1000 \$'lık gelir düzeyinde ve niye sonra düzelme başlar. Bu olgunun kesin teorik açıklaması yok. Tamamen ampirik gözlemlere ve araştırmalara dayanıyor. Üretim faktörlerinin gelirden aldığı paylara ait açık seçik bloklanmış teoriler, teorik analizler, modeller var. Bireysel gelir dağılımının değişmesi ilgili bloklanmış teoriler yok. Bir görüşe göre, tarımsal kesimde gelir dağılımı daha bozuktur, kent alanlarında daha düzgündür. Büyüme sırasında, sanayileşme sırasında, kırsal alanlardan şehirlere nüfus arttıkça istatistik bir gerçek olarak gelir dağılımı düzelecektir. Bu akla oldukça yatkın gelen pratik önerileri olan, ampirik gözlemlerle de kanıtlanabilen bir olgu. Ancak, bu görüş gene kendi başına bir teori olamıyor; Çünkü bu görüş bize niye başlangıçta tarım kesimi içerisinde gelir dağılımının bozuk olduğunu, niye kentlerde gelir dağılımının daha düzgün olduğunu söyleyemiyor. Gelir dağılımını düzeltmenin pratik araçlarını, ekonomik politikası araçlarını ortaya koymak kolay iş değil. Daha doğrusu el yordamı ile ortaya konan politik araçlar gelir dağılımını düzeltmeyi amaçlayan iktidarların bu işi çok kolay başaramayacağını gösteriyor. Sağlam teorisi olmayan bir olgunun ekonomi politikası araçlarını da ortaya koymak kolay değil. Bu durum büyük bir yük yüklüyor gelecek iktidarlara. Oysa eğer şu son 5-6 yıl içinde ulaştığımız durum yani kişi başına (tartışmalı olsun olmasın) ulaşılan 1000 \$'lık gelir düzeyi ve yıllardır sürdürülen ortalama % 6.5'lik büyüme hızı devam ettirilebilseydi hiç olmazsa dünyadaki ortalama ampirik gözlemlere uygun olarak gelir dağılımında bir mekanik bir düzelme umudu ortaya çıkacaktı. Oysa şimdi tekrar büyüme hızının düşürülmesi ile bu fırsat kaçırılmış oluyor.

Sayın Kuruç'ta söylemişti. Şu son dönemde hızla değişen siyasal durum içerisinde kalkınma veya büyümenin politikada bir miktar söz söyleyebilmek için etkinlik yaratacak önemli bir gücü var. Biz büyümenin tekrar frenlenmesi ile bu gücü (tabii bu güç abartılacak bir güç değil ama) bir miktar kaybetmiş oluyoruz. Son aylarda neler

olup bittiğini bilmiyoruz. Orta Doğudaki son barış girişimleri bizim oldukça devre dışı kaldığımız bir oluşum ama biraz da sezgiyle Türkiye'nin de bu oluşum içerisinde bir yerlerde olması gerektiğini, bu manevra içinde olması gerektiğini, birden değişik biçimde ortaya çıkan bir manevra içinde bir yerde olması gerektiğini seziyordu ama nerde olması gerektiğini kesin olarak söyleyemiyoruz. Ayrıca öyle bir durumdaki iç politikamız ve iç ekonomik koşullarımız nerde olduğumuzu öğrenmek için kendi durumumuza, kendi gücümüze dayanarak daha etkin bir rol oynama fırsatını kaçırmış bulunuyoruz. Çünkü bu yeri öğrenmek demek kesif bir diplomatik faaliyet içersine girmek demektir. Oysa, biz bu fırsatın kaçırılması ile yerimiz (yeni yerimizin) nerde olması gerektiği ile ilgili diplomatik faaliyeti yürütebilecek güçten de yoksun kalmış bulunuyoruz.

Acaba Arap dünyası ile İsrail arasında bir barış ortaya çıkarsa bizim yeni yerimiz nerde olacaktır? Ulusal güvenlik açısından iç ekonomi politikamız açısından ekonomik ve siyasal bağımsızlığımız açısından çok önemli olan bu sorun hakkında istihbarat elde etme fırsatını da bu zayıf ekonomik yapı içersinde kaybetmiş oluyoruz.

ÖZGENCİL — Sayın Uras, son zamanlarda özellikle dış ekonomik ilişkilerimiz çeşitli yönleriyle tartışma konusu yapılmaktadır. Sizce bu sorunların başlıcaları nelerdir?

URAS — Biraz önce sayın konuşmacıların belirttikleri gibi gerek AET ile ilişkilerimiz gerekse ekonomimizin işlerliğini sağlamak için yürütülmesi gereken diğer dış ilişkilerimizin yanında son zamanlarda ortaya çıkan yeni bir tartışma konusu vardır. Yeni ekonomik düzen ve bu yeni ekonomik düzenin ortaya çıkardığı dış ilişkiler konusu. Türkiye'de biz bütün meseleleri çok ekstremist yönden alıyoruz. Yani bazı şeyleri ya çok seviyoruz ya da tamamen ihmal ediyoruz. Herhalde bu yeni ekonomik düzen konusundaki tartışmalarda da aynı tip bir yaklaşım içindeyiz.

ÖZGENCİL — Sayın Uras, sizce «Yeni Ekonomik Düzen» kavramının Türkiye için önemi nedir?

URAS — Birtakım kimseler (iktisatçıları ve politikacıları alıyo-

rum) Yeni Ekonomik Düzen konusundaki tartışmaları hiç umursamaz görünüyorlar. Başka birtakım kimseler de yeni ekonomik düzen konusundaki girişimlerin Türkiye için yeni bir çıkış yolu olduğuna inanıyorlar. Ben yeni ekonomik düzenin Türkiye için şu anda ihmal edilmemesi gereken bir gelişme olduğuna inanıyorum. Bir kere bir gerçek var; yeni ekonomik düzen gerçeği. Türkiye hiçbir şeyde yerini kesinlikle belirleyemediği gibi bu yeni ekonomik düzen karşısındaki yerini de uluslararası düzeyde belirleyemedi. Hani biz içerde tartışıyoruz ama herhalde Türkiye dışında da hiçkimse bizim yeni ekonomik düzen hakkında ne düşündüğümüzü bilmiyor. Aynen Sayın Kuruç'un başta değindiği gibi AET karşısındaki durumumuzun ne olduğunu ilişkin şüpheler gibi burada da böyle bir şüphe var. Biz bu yeni ekonomik düzenden ne bekleyeceğiz? Yeni ekonomik düzen bizim için bir kurtuluş yolumudur? Şimdi burada üzerinde durulması gereken bir başka nokta da vardır. Biz acaba yeni ekonomik düzen içinde yerimizi belirleseک dünya ülkeleri bizim bu yerimizi kabul edecekler mi?

ÖZGENCİL — Sayın Uras, bu aşamada Türkiye'nin dış ilişkilerinde izlemesi gereken yeni bir yol mu öneriyorsunuz?

URAS — Türkiye son yıllarda büyük bir arayış içindedir. Türkiye zaten 1850'lerden beri böyle bir arayış içinde görülüyor. Biz bu arayış içinde hatta çok platonik duyguları da katarak yahut platonik duyguları alet ederek kendimize çıkar sağladığımız ülkelerin yanında ve gözü kapalı yer alma gibi bir davranış içine girmişiz. Hatta o kadar gözü kapalı yer almışızki sonra o çıkarlarımız tam aleyhimize işlese bile o platonik duygularımız ağır basmış. 1850'lerden sonra İngilizlerle, Almanlarla, Fransızlarla ilişkilerimiz bunun basit misali. Sonra 1946'lardan Amerika ile başlayan platonik ilişkilerimizde çıkarlar aleyhimize döndüğü halde biz bu işleri o kadar klasik ve platonik düzeyde ele alıyoruz ki, ilişkimiz bozulmadan en gözde yerlerimize onların ismini veriyoruz, sonra ilişkilerimiz bozulunca isimleri değiştiriyoruz ve böylece kendi kendimize kızmış oluyoruz. Acaba bu ilişkiler daha çıkarca bir düzeye getirilemez mi? Bunun son yıllarda başka örnekleri de görüldü. Bir dost, dindostu ülkeler felsefesi geliştirildi. Fakat bu dindostu ülkeler felsefesinde de biz onlara karşı platonik duygularımızı ortaya

koyarken, onların bize bırakın aynı ölçüde hiçbir şekilde yaklaşmadığını gördük. Hatta biz onlara hoş görünmek için sakallar uzattık, başlarımızı bağladık fakat bakıyoruz onlarla beraber çekilen fotoğraflarda onların ne sakalı var, ne de başları bağlı. Yani onlar da batı özlemi içinde, biz ise onların özlemi içindeyiz. Yani çok değişik çelişkiler içinde Türkiye ve hâlâ arayış durumunda.

Artık bir arayıştan çıkmanın zamanı geldi gibi geliyor bana. Cumhuriyetin 50. yılını geçtik ve Osmanlı döneminden bu kadar tecrübemiz olduğunu iddia ediyoruz, yani biz dünyanın en tecrübeli ülkesiyiz diyoruz. Artık bu arayış döneminin bitmesi, bizim yönümüzü belli etmemiz lâzım. Zaten yönümüzü belli etmediğimiz için karşı tarafta bize şüpheyile bakıyor. Biz kimden yanayız? Biz Batıdan yana mıyız? Doğu'dan yana mıyız? Hangi yandan olmak istiyoruz. Şimdi öyle bir dünya üzerinde yaşıyoruz ki, bütün ülkelerden tecrit edilmiş herhalde Arnavutluk dışında hiçbir ülke kalmadı gibi geliyor bana. O ülkenin de özel bir durumu var. Hani bizde ikinci bir Arnavutluk mu olmak istiyoruz? Bunu anlamıyorum.

Tabii ki iş bu kadar üst kademelerde bu kadar ekstrem şekilde ele alınınca daha alt kademelerde, genç gruplarda başka özelemler peşinde koşan birtakım gruplar ortaya çıkıyor ve bunları da ben gayet haklı görüyorum. Yani mademki yetkililerimiz, yetkili çevreler daha bu konuda karar verememiş, o zaman alt kademelerde tabii ki bir arayış olacaktır.

Bizim çıkarlarımız nedir? Bütün dünya bir çıkarlar dengesi haline gelmiştir. Türkiye'nin de çıkarlarını çok iyi bir şekilde tartması ve bu çıkarları dengeleyecek bir şekilde dış ilişkilerini düzenlemesi lâzımdır. Çok ilginç bir diğer nokta da Dördüncü BYKP stratejisi incelendiği zaman görülür. Ne AET ile ilişkilerden tek bir söz vardır, ne de Türkiye'nin bu tip dünya tercihleri konusunda bir görüşü belirtilmiştir. Ama diğer taraftan diyoruz ki, Türkiye bugün asgari 10 milyar \$'lık ihracat yapmalıdır. Bunu yapıncaya kadar aradaki farkı da içeride kalkınması için geerkli fonları da dışardan karşılamalı-

dır. Bize bu parayı kim verecek? Biz kalkınmamız için gerekli teknolojiyi kimden alacağız? Daha birçok konularda olduğu gibi bu konularda da bir karara varmanın gerekli olduğunu zannediyorum.

ÇETİN — Sayın Uras'ın söylediği bir cümle çok önemli. «Biz kimden yanayız?» Biz Türkiye'den yana olmak zorundayız.

Türkiye'de yıllardır sağ partiler iktidarda ve Türkiye'de uygulanan düzende kapitalist düzen. Bunun Türkiye'ye getirdiği nokta belli. Yani artık herkesin gözü önünde. Sanıyorum bu kapitalist düzenle ne Türkiye'nin sorunlarına çare getiririz ne Türk toplumunun özlemlerine çözüm getiririz. Ben daha önceki konuşmamda söyledim. Biz hep suyun üstünde görünen yani görüntüyle uğraşılıyor derken biraz bunu vurgulamak istedim. Biraz bu konuların temeline inip Türkiye'de bugün yani yıllardır uygulanan ve sağ partilerin oluşturduğu bu kapitalist düzenin biraz temeline inip sorunun Türkiye'de düzenin kendi mantığı içinde değil. Çünkü bu yıllarda denendi ve Türkiye hiçbir zaman sorunlarına çözüm getiremedi, sorunlar büyüyerek devleşerek karşımıza çıktı. Bu nedenle zannediyorum ki biraz değişik açıdan Türkiye'nin sorunlarına bakmanın zamanı çoktan geldi. Bunu yapmadığımız takdirde zannediyorum Türkiye çok daha büyük bunalımlar, çok daha büyük sorunlar ve darboğazlar bekleyecektir. Bunu kısaca vurgulamak istedim.

KURUÇ — Bir noktaya değineyim. Alkin'in söylediği ile birlikte bazı şeyler daha açık seçik ortaya çıktı. Şimdi Türkiye ekonomik büyümesini sürdürmek zorundadır. Ekonomik büyümeyi temel almak zorundadır. Bunun özünde enerji ve sanayi vardır. Ancak bu yolla ekonomik bağımsızlık sağlanabilir. Ancak bu yolla dış ekonomik ilişkilerde Türkiye aktif olabilir. Dış ekonomik ilişkilerde aktif olmasıysa artık bir zorunluktur. Yani aktif olması öyle bir zorunluktur ki bu adeta Türkiye'nin son şansıdır, bugünkü koşullarda. Bunu yapmaya mecburdur. Denize atlayıp yüzmek zorundadır. Aktif olmak zorundadır dış ekonomik ilişkilerde. Ama ekonomik büyüme öte yandan içerdeki siyasal istikrarın da dış ekonomik ve siyasal ilişkilerde başarının olduğu kadar, içerdeki ekonomik ve siyasal istikrarın da temel koşuludur ekonomik büyüme. Yani ekonomik büyüme olmaksızın biz Türkiye'de siyasi demokrasi sorununu çözüme bağlayamayız. Çünkü bu sorunun esası toplumsal haklardan ve gelir bölüşümünden

geçer. Biz ekonomik büyümeyi düşürdüğümüz zaman toplumsal haklar ve gelir bölüşümü sorunundan kaynaklanan ve birkaç kat artarak karşımıza çıkan siyasal bunalımlarla karşı karşıya kalırız. Demekki bir asgari çizgi var ki, ekonomik büyümeden kaynaklanan hem dış ekonomik ilişkilerimizin, hem de dış siyasal ilişkilerimizi yani bunun temeli de bölgede barışımızı kurmak, bölge barışına katkıda bulunmak, hem de içerde hem ekonomik hem siyasal istikrarı sağlamak gibi ekonomik büyümeden kaynaklanan bir başka dizi var. Tabii içerde istikrar deyince ben buna MC Hükümetlerinin istikrarı anlamında koymuyorum. Ama halkın yönetime katıldığı, halkın gelir bölüşümünün düzeldiği ve demokrasinin genişlediği insanların daha çok toplumsal haklara kavuştuğu bir anda alıyorum. En son ekonomik büyüme bugün zorunlu ve altına düşülmeyerek bir hedef olarak karşımızda bulunuyor.

NOT : Bu açık oturum 12. Aralık. 1977 tarihinde yapılmıştır.

SIFAS
SENTETİK İPLİK FABRİKALARI A.Ş.

POLYESTER **NAYLON 6**

ELYAF

ŞİRKET MERKEZİ : Sanayi Bölgesi; BURSA
Tel: 18500-18504 Büro Atasürk Cad. Ticaret Bankası
İp Hanı Kat 1. Tel: 14489

İSTANBUL BÜROSU : Manifaturacılar Çarşısı No. 3501 — 3802,
Atatürk Bulvarı,
Unkapanı. İstanbul
Tel. 22 35 73, 27 72 88

1977 Kalkınma hızı Ekonominin Yapısı Ve 1978'in Getirecekleri

İMFC Araştırma ve Etüd Grubu

1977 yılına ait resmi millî gelir tahminlerinden ikinci millî gelir ön tahmini 15 Kasım 1977 itibariyle DİE tarafından açıklanmış bulunmaktadır.

En son tahmine göre 1977 yılında GSMH'nın cari fiyatlarla % 22.0, sabit fiyatlardaki % 5.0'lık artış göstermesi beklenmektedir. DİE tarafından daha önce açıklanan yılın ilk tahmininde cari fiyatlarla % 5.5 gelişme hızları saptanmıştı. Yine DİE rakamlarına göre GSMH zımni fiyat deklatörü ilk tahmine göre 115.8, son tahminde ise 116.2 dir. Sabit fiyatlarla gelişme hızı için söyleyeceklerimizin yanında çok önemli bir hususa değinmek istiyoruz. Bu da GSMH zımni fiyat deklatörünün durumudur.

Bilindiği gibi yılın 4-5 aylık bilgilerine dayanılarak hazırlanan ilk tahminde zımni fiyat deklatörü 115.8 bulunmuştu. Yılın ilk aylarında

fiat hareketleri, yılın ikinci kesimine göre çok farklı idi. Her nekadar Yılın ilk aylarında ekonomideki çöküşün gidişi belli idiysede, çok kısa zamanda bu kadar çıkmaza gireceği beklenmiyordu. Bu nedenle yılın ilk tahminindeki fiat deflatörü tarafımızdan küçük hesaplandığı söylenmekle beraber, ikinci tahminde bunun düzeltileceği kanısına sahiptik. Fakat ikinci yarıda aylık fiat artışları normal yılların yıllık artışlarına denk olunca, son tahminde GSMH zımni fiat deflatöründe büyük bir artış beklerken 116.2 gibi ilk tahmin civarında bir deflatör getirilmesi cari fiatlarla GSMH'nin önemli miktarda küçük hesaplandığını ortaya koymaktadır. Esas önemli husus bundan sonra başlamaktadır. DPT bu tahmine dayanarak 1978 programını hazırlarken 1977 yılı fiatları ile 1978 kaynak-harcama dengesinde 1977 yılı cari fiatları ile elde edilen GSMH büyüklüğünden hareket ettiğinden 1978 yılı için tahmin edilecek büyüklük, küçük hesaplanmış olacaktır.

Hesaplanan iç ve dış tasarruflar toplamının ihtiyaçtan küçük gözükmesine neden olacaktır. Buda 1978 yılı içinde denge hesaplarını olumsuz yönde büyük ölçüde etkileyecektir.

1977 yılı için DİE'nin hazırladığı ikinci milli gelir ön tahminini sektörler itibariyle incelerken, ilk tahmin ile ikinci tahmin arasındaki büyük farklara işaret etmek isteriz.

1. Tarım Sektörü : Tabloda görüldüğü gibi ilk ön tahminde sabit fiatlarla % 3'lük gerilemeye karşılık, bu kez, ilk tahmine göre % 3'lük bir gelişme görülmektedir. Bunun nenedenide meyve üretimindeki gelişme ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Biz bu açıklamaya katılamıyoruz. İlk tahmindeki neticenin daha sıhhatli olduğuna, hatta Pamuk üretim rakamında, belki zeytininde bir miktar daha gerileyeceklerini beklemekteyiz. Bu nedenle tarım gelişme hızında ilk tahmindekinden daha iyi bir netice beklemekteyiz. Tarım sektörünün zımni fiat deflatörüne gelince ikinci tahminde 109.6 gibi çok küçük bir sayı ile karşılaşyoruz. Toptan eşya endeksinin gıda maddeleri kesimi rekor, üstüne rekor kırarken bu kadar küçük bir deflatörü kabul etmek imkansızdır. Deflatörün en az 125-130 arasında olacağı beklenmektedir.

Üretim Faaliyet, kollarına göre gayri safi milli hasıla (cari ve sabit üretici fiyatlarıyla) 5 ve 9 aylık neticelere göre.

1977 Yılı

	Temmuz tahmini		Kasım tahmini	
	ilk ön tahmin		ikinci ön tahmin	
	cari hız	sabit hız	cari hız	sabit hız
1 — Tarım	11.8	—3.0	9.7	0.1
a. Çiftçilik	11.5	—2.8	9.3	0.4
b. Ormancılık	26.4	—11.7	26.4	10.7
c. Balıkçılık	13.9	0.0	13.9	0.0
2 — Sanayi	25.9	9.8	25.6	6.9
a. Madencilik	23.7	8.8	29.4	11.8
b. İmalat sanayii	25.3	9.4	24.6	6.0
c. Elektrik, gaz ve su	34.0	15.6	34.7	14.4
3 — İnşaat	23.6	5.9	28.8	5.4
4 — Ticaret	20.8	7.4	20.9	5.4
5 — Ulaştırma	21.7	10.1	22.9	8.3
6 — Mali müesseseler	42.2	8.8	34.8	10.2
7 — Konut gelirleri	25.0	6.8	31.6	7.2
8 — Serbest meslek ve hizmetler	25.0	5.9	19.9	7.0
9 — (—) İzafi banka hizmet masrafları	42.2	8.8	34.8	10.2
10 — Endüstriler toplamı	20.1	5.5	19.9	5.0
11 — Devlet hizmetleri	45.9	6.0	45.9	6.0
12 — Ara toplam	22.8	5.5	22.6	5.1
13 — İthalat vergisi	19.7	12.9	19.7	12.9
14 — GSYİH (alıcı fiyatlarıyla)	22.5	5.8	22.5	5.4
15 — Dış alem gelirleri	—2.0	—15.1	—6.7	33.4
16 — GSMH (alıcı fiyatlarıyla)	22.2	5.5	22.0	5.0

2. Sanayi Sektörü : Son tahminde imalat sanayi gelişme hızı cari fiyatlarla % 24.6, sabit fiyatlarla da % 6 olarak saptanmıştır. İlk tahminde ise sabit fiyatlarla % 9.5 verilen hızın fazla iyimser olduğunu Eylül 1977 dergimizde söylemiştik. Tahminimizin doğru olduğunu ikinci milli gelir ön tahmini kanıtlamıştır. Son tahmine yılın son üç

aylık neticeleride katılınca reel gelişmenin imalat sanayiinde % 6'nın altına düşeceği muhtemeldir. İncelememizi yaparken daima konu ettiğimiz rakamlar gayri safi ve üretici fiyatları ile olanlardır. Gayri safi faktör fiyatları ile olan rakamlar ise dolaylı vergi ve sübvansiyonlar nedeni ile sıhhatlerinden bir şeyler kaybettikleri düşüncesi ile bize itimat vermemektedirler. Sanayi kesiminin alt bölümleri olan madencilik, imalat sanayii, Elektrik, gaz ve su kesimlerinin sabit fiyatlarla hesaplanmış olan faktör fiyatlı rakamlarına bakılırsa anormal yükseliş ve düşüşler bizim haklı olduğumuzu gösterecektir. İlk inceleme yazımızda da belirttiğimiz gibi bu yıl bu sektörde planlı dönemlerinde en düşük gelişme hızı elde edilmiştir.

3. Ulaştırma Sektörü : İlk incelememizde sektörün sabit fiyatlarla % 10.1'lik bir gelişme göstermesine imkân olmadığını söylemiştik. Son tahminde sektörün hızının % 8.3 olduğu görülmektedir. Bu sektörü büyük ölçüde etkileyen mal üreten sektörler olduğuna göre, bu sektörlerin hızlarından çok uzaklaşmaması gerekmektedir. Bu nedenle bundan sonraki tahminde bu sektörün gelişme hızının gerileyeceği beklenmektedir.

4. Diğer hizmet sektörleri : İlk millî gelir tahmininden sonra ekonomide önemli düşüşler başlamışken, bu sektörlerin sabit gelişme hızları son tahminde bir miktar arttırılmıştır. Örneğin mali kuruluşlar da ilk tahmine göre % 1.5, konut gelirlerinde % 0.5 sebet meslek ve hizmetlerde % 1.1 lik artışlar getirilmiştir. İlk yarının daha iyimser bir havası içinde verilen tahmine göre, son yarının çok kötü havasında verilen tahminde bu gelişmeleri beklemek olanak dışıdır.

5. Devlet hizmetlerinde ise cari fiyatlarla ilk tahmine göre bir değişme görülmemektedir. Halbuki yakacak zammı son tahmin döneminde gelmiş olup, hiç olmazsa ilk tahminle, ikinci tahmin arasında 4-5 milyarlık bir fark getirmesi beklenirdi. Bu bir yer zımni fiyat deflatoründe büyültecek idi. Bundan sonraki tahminde bu büyümenin hesaplara katılacağı şüphesizdir.

6. İthalât vergilerine gelince cari ve sabit fiyatlarla verilen rakamlarda bir değişme görülmemektedir. Bilindiği gibi döviz dar boğazı yıl ilerledikçe daha fazla hissedilmeye başlamış olduğundan cari rakamlarda bir miktar düşüş beklenirdi. Sabit fiyatlarda da bir

değişme olmadığından ilk tahmindeki gibi sektörün zımnı fiat deflatörü 106.1 dir. Halbuki ilk tahminden sonra iki defa paramızın değeri düşürülmüştür. Tüm fiatlardaki büyük artışlar karşısında bu kesimdeki deflatörde 106.1 de ısrar etmek imkansızdır. Deflatör düzeltilince sabit gelişme hızı bu kesimde ekonomideki genel ortalama hız civarında oluşacaktır.

7. Dış alem gelirlerinde yine ilk incelememizde söylediğimiz gibi, ilk tahmine göre bir gerileme görülmektedir. Yalnız 12 aylık veriler elde edilince bu gerileme bir miktar daha büyüyecektir. Sırası gelmişken bir kere daha şuna işaret etmek isteriz yıl içinde tahminler verilirken yalnız o güne kadar elde edilen göstergelerin gösterdiğini yıl için kabul etmek doğru olmaz ondan sonraki dönemde ne olabileceğininde saptanarak yıllık tahminin ona göre verilmesi gerekmektedir.

Yukarılarda kısaca açıklamaya çalıştığımız tarım, ulaştırma, konut, hizmetler, ithalat vergileri ve dış alem gelirlerindeki verilen tahminler değil, bizim ileri sürdüğümüz gelişmeler elde edilince ilk incelememizde verdiğimiz % 3-4 arasında olan gelişme hızıda iyimser bir tahmin olacak ve son görüşümüze göre 1977'de gelişme hızı % 3'ü geçmeyecektir.

Neticede 1977 yılında kalkınma hızının nüfus artışına yakın bir artışı ancak gösterip, tüm ülke için 1977'de hiç bir fazla katkı getirmedeğini görmekteyiz. Yine tüm fiat indekslerinin % 30 dan % 50 ye varan artışlar gösterdiği yılda bu fiat artışının nüfusun büyük kısmı olan sabit ve dar gelirliilerden ne büyük şeyler götürdüğü açıktır.

1977 yılı ülkede geçmiş yıldan fazla mal ve hizmet üretilmediği gibi fiatlarda % 50'yi bulan artışlardada zengin ve dar gelirliiler arasında eski yıllarda 5-6 yılda meydana gelen uçurum kadarını bir yıl da getiren, sosyal gruplar arasındaki eşitsizliği çok süratle bozan yıldır.

1978 KSMH kalkınma hızı ne olabilir.

Kısaca başlıca sektörler hakkında görüşlerimiz şöyle olacaktır.

1 — Tarım sektörü : 1977'ye göre daha az yağışlı bir yılı 1978'-de idrak edeceğimiz görülmektedir. Tarımdaki gelişmeler hala ya-

ğışlara bağı olduğından 1978'de 1977'den daha iyi bir tarım yılı beklememiz güçtür.

2 — İmalat sanayii : Sanayideki dar boğaza bir çözüm getirilmediğı takdirde ki şimdilik öyle gözüküyor, sektörde gelişme hızı % 5'in üzerine çıkmayacaktır.

3 — Ulaştırma ve ticaret sektörleride büyük ölçüde tarım ve sanayi sektörlerine bağı olduklarından, 1977'de bu sektörlerde elde edilen hızdan fazlasını beklemek mümkün olamayacaktır.

4 — Devlet hizmetlerinde bütçedeki cari harcamalarda önemli kısıntılar nedeni ile bu sektörün gelişme hızıda % 4'ten öteye gidemeyecektir.

5 — İthalat vergilerindeki gelişme hızıda döviz darboğazı devam edeceğinden 1977 için bizim iyimser bir tahminle kabul ettiğimiz % 6'lık hızın 1978'de epeyi altında kalınacağı açıktır.

6 — Dış alem gelirlerinde ise dış ülkelerdeki işçilerimiz resmi kur ile karaborsa fiatı arasındaki çok büyük fark nedeni ile mecbur kalmadıkça para yollamayacaklardır.

Bu sektörde de düşüş daha büyüyerek 1978'de de devam edecektir.

Sonuç olarak 1978'de 1977 den daha büyük bir gelişme hızı elde etme olasılığı görülmemektedir. Kanımızca reel hız % 2-3 arasında kalacaktır.

Böylece 3'üncü beş yıllık planın son yılı olan 1977 yılı nasıl kaybedilmiş bir yıl ise 1978'de kaybedilecektir. Böylece 4'üncü 5 yıllık planda programlanan % 8.5 luk ortalama kalkınma hızına diğer yılların hızını yüksek tutmakla varılamayacaktır. Fiat artışları aynı tempoda 1978'de de devam edecek ve fiatlardaki büyük artışlar nedeni ile 1978 GSMH'sı cari fiatlarla 1 trilyonu aşacaktır. 1 trilyonu bulmuş olacaktır.

1968'ler de 100 milyar civarında olan GSMH hasılamız, fiatlar arttırmadaki büyük başarımız sayesinde % 1000 artarak 1978'de

Ekonomistler ve Kafaların Karıştırılması

Aslan Başer KAFAOĞLU

Son yirmi beş yılda ekonomi bilginlerinin söyleyip yazdıklarını dinleyip okuyunca, bir öncekilerle bir sonrakileri karşılaştırdınca, şaşımaya düşmemek olasılığı yoktur. «Acaba ben birinden birini yanlış mı anlıyorum?» sorusunu kendisine soran az değildir. Kuşkusuz, ilk söylenileri ve yazılanları unutmadıysa.. Örneğin Amerikan ekonomistleri arasında en saygın yerlerden birini tutan Gottfried Haberler tarafından bir bilimsel konferansta söylenenlere bakılırsa, kendisi enflasyon kuramlarının hiç birini yeterli bulmamaktadır. Ne enflasyonu sendikaların aşırı isteklerine bağlayanlar, ne monetaristler, ne de devlet maliyesinin (bütçe açıklarının) enflasyona neden olduğunu anlatan kuramlar kendisine uygun gelmemektedir. Oysa aynı bilgin 1958 ve 1959 Mayıs aylarında bilimsel dergilere yazdığı yazılarda enflasyona neden olarak sadece sendikaların aşırı ücret isteklerine bağlıyordu. İki fikir arasında geçen zaman sadece 16 yıldır (*).

Ekonomistler gerçek yaşamın sosyo-ekonomik ilişkilerini ya çıkar duyguları, ya içinde bulundukları düzenin, ya da kafalarında yaşattıkları fantezilerin ördüğü kalıplara uydurmak istediklerinden bir açıklama tarzı yaratıyorlar. Sonra bu tarzını olaylar yalanlayınca başka bir açıklamaya gidiyorlar, o da olmazsa gelecek kez başka

bir açıklama biçimi buluyorlar. Şimdi Gottfried Haberler, keynes'in olsun daha sonraki ekonomistlerin olsun enflasyonu ulusal sınırlar içi nedenlere bağlayıp, olayı uluslararası nedenleri hesaba katmayışlarından yakınmaktadırlar. Ama çok tepki çekmemek için de şu satırları ekliyor : «Keynescileride enflasyonun uluslararası ni le enflasyonu ele almayışlarını da yadırgamamalı. Her kuram bir kapalı ekonomi içinde ele alınmış ve sonra onu var olan ülkelerin tümünde inceleyip sonuca varılır. Keynes ve izleyicileri de kambiyo kurlarının değişimleri, enflasyon ve deflasyonun uluslararası alana itilmesini ele almışlardır» sonra bazı nedenlerle bu çabalarının başarısız kaldığını söylemektedir.

Sayın ekonomist enflasyonu artık uluslararası bir olay olarak ele alıyor ve «dünya enflasyonu» bu açıdan ele alınmazsa açıklamaları eksik haber diyor. Şu satırlar onundur :

«Çağdaş sabit ya da sabit kurlar olan her durumda - bu kurlar Bretton Woods esaslarına (**) ya da altın esaslarına göre saptanmış olsun - «kararlı fakat ayarlanabilen kambiyo kurları bütün dünya için bir enflasyonist eğilim yaratır. Sorun çok sadedir : (Ücretler hiç bir zaman nominâl olarak düşmediğine göre) sabit ya da sabit kambiyo kurlarında ödeme fazlası veren ülkeler bunu ancak enflasyon ile ... ayarlayabilir»

«Bretton Woods döneminde, fazla veren ülkelerin dengeyi kurmak ve o döviz kurlarıyla değişimi yapabilmek üzere, farklı enflasyon mekanizmasını ödemeler dengesini sağlamak için başvurdukları temel araç olmuştur. Paraların düşünülmesi ve yükseltilmesi (devalüasyon ve reevalüasyon denilmek isteniyor) yolunca gidilmezse fazla veren ülkeler dengesizliği gidermek için gerektiğinden de fazla enflasyona gideceklerdir».

«..... ücretlerin nominâl olarak aşağıya inmesi olasılığı yoksa ödemeler dengesi açık veren ülkelerin fiyat yükselişleri bu açığı bertaraf etmek için tutulacak tek yoldur... bu ülkeler olanaklarının üstünde bir yaşama sürüklenirler...»

«Kambiyo kurlarını değiştirmek için bazı ülkeler... gereğinden fazla enflasyonu göze alıp uyguluyorlar».

«..... Birleşik Amerika enflasyon oranı sıfır olsa bile... diğer ülkelere büyük ölçüde enflasyon ihraç edebilir...»

Bu fikirler okuyucularımıza yabancı olmasa gereklidir. Bu derginin Ekim sayısından beri buna yakın fikirler tarafımızdan sunulmaktadır. Bizim az gelişmiş ülkelerdeki enflasyonda en önemli nedenin Para Fonu ve kambiyo uygulamaları olduğunu 1973 ten beri savunup yazmaktayız. Bu konuşmanın yapıldığı konferansın içinde yer aldığı kitap ise 1975 te yazılmıştır ve 1976 da Türkiye'ye gelmiştir. Fakat dikkat edilirse Haberler sadece sabit kurlardan yakınmaktadır. Yani doların 19,25 lik dalgalanmaya bırakılmamış olmasından yakınıyor. Oysa Amerika'nın enflasyon ihracının nedeni sabit ya da yarı sabit kur uygulaması değil, her türlü alışverişlerinde aynı kuru (tek kur) uygulamasıdır. Bu uygulamanın neler getirdiğini derginizin Ekim ve Kasım sayılarında açıklamış idik.

Burada asıl anlatmak istediğimiz şudur. Yüzyılımızda ekonomistler ülkelerinin yararlarını, inandığı ekonomik görüş ya da siyasal düşüncüyü haklı çıkarmak için olayları ve sayıları çarpıtarak yansıtmalarıdır. Birleşik Amerika'nın Bretton Woods sistemi içinde ne yapsa enflasyon ihracatmış olacağını yukarıda aynen alınmış ifadelerle belirten Haberler, düzenin bu olduğunu bu nedenle Amerika'nın morâl sorumluluğunun azaldığını belirtiyor. Yani diyor ki, bu düzen içinde olacak budur. Oysa bu düzenin, bu günkü para düzeninin insanlığa sunucusu Birleşik Amerika'dır. Para Fonu, tek ve dolar (sterlin) tabanına bağlı parite, gibi şeytanî tuzaklarla dolu Bretton Woods andlaşması daha savaş bitmeden, ülkeler ne olup bitiyor görüp anlamadan Amerika Birleşik Devletleri tarafından dünyaya sunulmuştur. Bu şeytan girdabında az gelişmiş ülkeler enflasyon, dış ticaret güçlükleri, bunların farkına varılmaması için kurulmuş uydu diktatörler, iç karışıklıklar, kanlı iç savaşlar içinde yıllarca kıvranmışlardır. Amerikan ekonomistleri bu olaylarda savaş sonu ekonomi düzeninin payını araştırmayı hiç düşünmediler. Ne zaman ki Para Fonunun getirdiği düzen kapitalist dünyada da karışıklıklar oldu, o zaman bu düzenin bozukluğunun bazı zararlara neden olduğu orada burada ileri sürülmeye başladı. Önce endüstri ülkelerinin paralarının sabit kurdan dalgalı kura geçmeleri sağlandı. Şimdi de Amerika'nın enflasyon ihrac etmesi yeni bir buluş gibi en ileri gelen bir ekonomistçe öne sürülüyor. Ama bir düzen, Amerikanın durma-

dan enflasyon ihrac ettiği bir düzenin tabir caizse «Allahın emri» değişmez uluslararası bir anayasal düzen gibi sunulduğu bu ekonomistlerce bir misyonmuş gibi yükleniliyor.

Para Fonu, GATT ve uluslararası savaş sonu düzeninin kurduğu şeytan tuzağı Marksist ekonomilerce de anlaşılmış ve anlatılabilmemiş değil. Öyle bir hesap, millî gelir muhasebesi, ekonomik olaylardan çıkarılan değişik ve amaçlara göre saptırılan yorumlar imâi olunuyor ki, imâl olundu ki Marksistler bile kapitalist zenginlerin fakirleri nasıl sömürdüklerini anlayabilmiş değiller. Marksistler şu soruların yanıtını aramadılar : Acaba neden enflasyon yüksek oranlar halinde ve sürekli olarak az gelişmiş ülkelerde süre gidiyor?.. Enflasyonun gelir dağılımı bozukluğu yoluyla lüks mal tüketimini artırışı, o ülkelerin teknolojik gelişmesini engellemiyor mu? Bu soruları bile sorup yanıt aramadılar.

Bu çıplak gerçekleri örtmek için yeni bazı hesaplama yöntemleri geliştirildi. Bu hesapların başında Millî Gelir Hesapları geliyordu. Millî gelir hesapları düzeyselleştirildi. Bir ülkedeki harcamaların kaynaklarına bakılmadan hepsinin toplamını Millî Gelir olarak tanımlayıp bir ülkedeki ekonomik gelişmeyi bununla ölçmeye dayanan bir hesap düzeni geliştirildi. Harcamaların kaynakları aynı kalmak şartıyla bir ülkede harcamaların toplamı kuşkusuz bir gelişmeyi deyimler. Ama «harcama kaynakları aynı kalmak şartının» altı çizilmelidir. Harcama rakamlarına kuşkusuz stok hareketleri de olumlu ya da olumsuz sonuçlarıyla eklenmektedir. Ama esas olarak millî geliri belirleyen harcamalar toplamıdır. Harcamalar borçla yapılsa, doğal kaynakların gücü azaltılarak yapılsada önemi yoktur. Spekülatif bir ticaret sektörü tarım ve sanayi ürünleri gelirlerini şişirse de önemi yoktur. Bünyesel bozukluklarla para değeri düşse, bu düşüş dolaşısıyla hizmet ve aracı kesimler büyüseye, işsizlik artsa da önemi yoktur. (Gerçi beflâtör ve sabit fiyat uygulamalarına gidilirse de bunlar esaslı çok az etkiler).

Millî gelir hesap sistemleri her ülkede, sosyalist ülkelerde de aynı değildir. Bu soru epeyce kafa karıştırır. Aynı değildir aslında. Bu nedenle sosyalist ülkelerle kapitalist ülkelerin karşılaştırıldığı incelemelerde çok dikkatli olunması gerekmektedir. Aynı bir yazıda bizim millî gelir hesapları yöntemindeki tuhaflikları anlatmak isteriz.

Fiyat artışları gizlenilmek içinde tuhaf istatistik yöntemler kullanılır. Birkez toptan eşya fiyat endekslerinden hareket edilir. Oysa enflasyonun hızlı olduğu ülkelerde toptan fiyatlarla perakende (daha doğrusu piyasaya arz olunma) fiyatları çok farkeder. İçinde bulunduğumuz Türkiye'yi ele alırsak. Demirin bir toptan fiyatı vardır. Bu fabrika narh satışlarıdır. Ama demir bu fiyatla piyasaya gelmez. Enflasyonun hızla seyrettiği ülkelerde bir de «piyasaya arz edilme fiyat» düşünülüp, öngörülmektedir. Piyasaya sunulma fiyat, toptan fiyat değildir bir bakıma. Ama asıl geçerli toptan fiyatı odur. Bugün demir, çimento, oto yedek parçaları, otomotif endüstrisi ürünlerinin hepsi özel bir «piyasaya sunulma fiyatı» ile işlem görmektedir. Yıllardan yıla toptan fiyatlar, «piyasaya sunulma fiyatından» çok daha yavaş arttıklarından, fiyat endeksleri gerçeği yansıtmaz. Enflasyonun sürekli olduğu ülkelerde, toptan fiyatlar ortalaması ile piyasaya sunulma fiyatları arasında bir fark yıldan yıla gelişir ve genel olarak arada bir fark «sunulma fiyatları» yönünde açılır gider.

Geçinme endeksleri ise, yine enflasyonun hızlı ve sürekli olduğu yıllarda tüketim kalıpları gitgide daha yüksek bir gider birleşimine doğru değişerek geliştiğinde, yine gerçeği göstermeyen bir fiyat ölçüsü olurlar. Hayat pahalılığı bu nedenle gerçekten daha az görülür.

Ne var ki halk yaşamıyla bunu bilir. Bildiği için de ilân olunan resmî sayılara inanmaz. Halkla ekonomistin arası gitgide açılır. Bu açılma gidişi dünyasına kapanmayı artırır. Aslında ekonomistlere hata yaptıran resmî makamların verdiği sayısal verilerdir. Bu sayısal verilen geliştirilmesi, bir merkezden verilen yanlış yöntemle yapıldığından, yaşamla ekonomi arasındaki uçurum büyür.

(*) The Phenomenon of worldwide Inflation-konulu konferans metinleri 1975 te basılmıştır - Washington D. C. American Enterprise Institute for Public Policy

(**) Dikkat Not yazılmamış

Türkiyede Katmadeğer Vergisinin Başarı Şansı

M. Erol DEMİRDÖVEN
Hesap Uzmanı

Türk ekonomisinin içine düştüğü ağır bunalımdan kurtarılması dar boğazın aşılaraq tekrar istikrarlı bir gelişim çizgisine oturtulabilmesi için (*) istikrar önlemlerinin tartışıldığı şu günlerde maliye politikasının temel araçlarından olan vergi politikasında yapılması gerekli değişiklikler güncellik kazanmış gözükmeştir.

Aslında vergi politikasında yapılması gerekli değişiklikler, gelir dağılımındaki büyük adaletsizliğin toplumun geniş bir kesitinde bilinçli olarak algılanmasından bu yana güncelliğini yitirmemiş ve tartışılmalıdır. Ancak bu gün dünden farklı olarak bu tartışmaya politik iktidarında katıldığı ve vergi politikasında önemli değişiklikler yapılmaya hazırlandığı gözlemlenmektedir.

Maliye bakanlığının yapmaya hazırladığı değişikliklerin başında da halen uygulanmakta olan tek safhalı dolaylı vergilerden bir bölümünün (Dahilde alınan istihsal vergisi, işletme vergisi PTT vergisi,

(*) IMF gibi yabancı baskı unsurlarının da iştirakiyle.

Dış seyahat harcamaları vergisi...) yerine ikame olunacak» Katma Değer Vergisi (KDV)» tasarısı gelmektedir. KDV için hukuki ve insan gücü hazırlıkları beş yıldır sürdürülmektedir. Bu süre içerisinde beş ayrı tasarı hazırlanmış ve personel eğitim çalışmaları sürdürülmüştür.

Maliye bakanlığında vergilerin uygulama birimi olan Gelirler İdaresi, KDV'nin uygulamasına en kısa zamanda geçilmesinin gerektiği ve bu uygulamanın Türk Vergi Sisteminde gerçekleştirilen en önemli reformlardan biri olacağı, aynı zamanda AET ülkelerinde uygulanmakta olan bu verginin Türkiye ile AET ülkeleri arasındaki vergi armonizasyonu bakımından da zorunlu olduğu görüşündedir. Olayın ilginç yönü aynı görüş bu verginin yüklenicilerinin başında gelecek olan sanayi kesiminin sözcülerince de paylaşıp savunuluyor olmasıdır. Getirilecek verginin yüklenicilerinden bir bölümü ile vergi idaresinin aynı görüşü paylaşmaları Türk Vergi Tarihinde belki de ilk defa raslanılan önemli bir olgudur.

Vergi idaresi ile önemli bir baskı gurubu olan sanayi kesiminin amaç birliğinin doğal sonucu olarak KDV'nin yakın bir dönemde uygulama alanını girmesi beklenilebilir.

Vergi idaresi ile sanayi kesimi arasındaki bu istem birliğini nedenlerinin irdelenmesini bir başka yazıya bırakarak az gelişmiş bir ülke olan Türkiye'de KDV'nin başarı koşullarını tartışmak istiyoruz. Ancak konuya girmeden önce hemen bir hususu açıklamak isteriz. KDV'nin ekonomik bir istikrar tedbiri olarak görülmesine bizce olanak yoktur. Çünkü bu vergi her ne kadar kavram ve kapsam olarak yeni ise de aslında halen yürürlükte olan vasıtalı vergilerden bir bölümünün (Dahilde Alınan İstihsal Vergisi, İşletme Vergisi PTT Vergisi(Dış Seyahatlar Harcamaları Vergisi...) yerini almaktadır. Zaten hazırlanmış olan tasarılar da KDV'den beklenen hasılatın uygulamadan kaldıracağı vasıtalı vergilerden sağlanan hasılatı eş değer bir hasılat sağlayacak bir genişlikte ön görüldüğü açıklanmaktadır. Görüldüğü gibi KDV ekonomik yapı için bir istikrar tedbiri özelliğini taşımaktadır. Aşırı bir enflasyonist süreç içerisinde bulunan ekonomimiz için alınacak vergi tedbirinin bir stabilizasyon özelliğini taşıyabilmesi her şeyden önce o verginin ekonomiden lüks tüketime yönelen aşırı talep artışına neden olan satın alma gücünün bir bölümünü çekmesine bağlıdır.

KDV NEDİR?

Katma Değer Vergisi, çok safhalı net bir muamele vergisidir. Ve Vergi ekonomideki mal ve hizmet akımını üretim-dağıtım zincirinin bir safhasında, eklenen net değer üzerinden vergilendirmeyi amaçlamaktadır. Ödenen vergilerin toplamı son ürün değeri üzerinden alınan tek aşamalı bir muamele vergisinin yüküne eş değerde olur. KDV sini çok aşamalı muamele vergisinden ayıran en önemli özelliği özelliği ürün satıldığında vergi toplam ürün değeri üzerinden hesaplanmasıdır. Üretim-Dağıtım zincirinin her hangi bir safhasındaki vergi tutarı şu şekilde hesaplanır : Vergi o safhadaki toplam satış değerine uygulanır ve böylece hesaplanan tutardan, daha önce o malın bünyesine girmiş olan ara malı yardımcı mal ve sermaye teçhizatı alımlarında ödenmiş bulunan vergi tutarı indirilir.

BAŞARI KOŞULLARI :

KDV sinin başarılı olabilmesi herşeyden önce üretim - Dağıtım zincirinin her safhasındaki muamelenin belgelenerek muhasebe kaydının gerçekleştirilmiş olmasına bağlıdır. Çünkü herhangi bir safhada ödenecek olan verginin tesbiti ancak daha önce ödenmiş olan verginin hesaplarda gözükmüş olmasına bağlıdır. Ancak bu koşul altında ilk üreticiden son tüketiciye dek sürekli bir vergi tahakkuk zinciri oluşur.

Yoksa bugün olduğu gibi ekonomide cereyan eden vergi doğurucu işlemlerin önemli bir bölümünün vergi idaresinin bilgisi dışında kalacak ise ve devlet otoritesinin büyük zaafa uğradığı bu konuda ciddi önlemler birlikte getirilmez ise büyük iddialarla gerçekleştirecek olan bu vergi, yerine geçeceği vergilerden Devletin sağladığı hasılatı dahi temin etmekten uzak kalacaktır. O zaman bu tasarıda sadece ağır gider vergisi yükünden yakının bazı üretim kesimlerinin vergi yükünü hafifletmekten başka bir işe yaramıyacaktır. Yani KDV nin başarılı olması gerçekten isteniyor ise Vergi Usul Kanununda yapılacak değişikliklerle ekonomide cereyan eden vergi konusu tüm işlemlerin kayda geçmesi-belgelenmesi diğer bir deyişle vergi idaresinin bilgisi dahiline girmesi sağlanmalıdır. Aslında bu ön şart tüm diğer vergiler içinde önem taşıyan bir husustur.

Yoksa vergi yükümlüsü gördüğü hizmetin, sattığı malın karşılığında belge (Müstahsil makbuzu, Fatura gibi) düzenlemez yada bu-

gün çok geçerli yöntem olan aldığı bedelin altında bir belge düzenler ve bunu kayıtlarına geçirirse ve işlenen bu toplum suçunun cezasız kalacağını bilir ise diğer vergilerde olduğu gibi KDV'sinde de sonuç başarısızlık olacaktır.

KDV'si, ilke olarak AET ülkelerinde olduğu gibi, ithalat dahil ekonominin tüm sektörlerini kapsamalıdır. Ancak bu koşulla gerçekten tarafsız bir vergi modeli kurulmuş olur. Ve bu takdirde yönetim giderleri alt sınırdadır.

KDV sinin Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerde yaratabileceği temel güçlük küçük çaplı vergi yükümlülüklerini teşkil eden perakendeci ve küçük hizmet işletmelerinin tümünün kapsam içine alınmasında ortaya çıkmaktadır. Bunun çözümü vergi kapsamı içerisine alınacak küçük işletmelerden belli muamele düzeyinin altında kalanlara istisna uygulanması şeklinde olmalıdır. Ancak uygulama güçlükleri yaratmamak için istisnalar en alt düzeyde tutulmalı yani mümkün olduğu kadar az yükümlü istisna kapsamına alınmalıdır.

Gerek küçük vergi yükümlülerine fazla yük yüklememek gerekse istenilen vergi hasılasını sağlamada karşılaşılabilecek dirençleri azaltmak için vergi oranları küçük tutulmalıdır. Bugün gelir vergisinde ortaya çıkan vergi kaybının temel nedenlerinin başında istisna ve muaflikların çok olması ve vergi tarifesinin çok yüksek olması gelmektedir. Vergi oranı, yükümlülükleri vergiye karşı direngen kılabilecek bir seviyenin üzerine çıkmamalıdır.

KDV sistemini uygulayan ülkelere edinilen sonuca göre: Gelir Vergisi sisteminde başarılı bir uygulama göstermiş olan ülkeler KDV uygulamasında da büyük başarı göstermişlerdir. Bu olguyu böylece saptadıktan sonra vergi idaresine düşen görev, tasarıda Gelir Vergisi Sistemimizin aksayan yönlerinin dikkatle saptanarak bu aksaklıkları giderici önlemlerin getirilmesidir. Bilhassa alıcı-satıcı menfaat birliği motivinin çok dikkatli irdelenerek işletme vergisi uygulamasında düşülen büyük hataya düşülmemelidir. Aksi takdirde işletme vergisinde olduğu gibi, KDV alınamayacağı gibi Gelir Vergisi yükümlülüğünün bir bölümünün de kaybedilmesine neden olur. Zaten küçük bir vatandaş gurubunun omuzuna yüklenmiş olan vergi ödevi daha da dar bir vatandaş kitlesinin omuzuna kaydırılmış olur ki bu da mevcut vergi adaletsizliğinin artmasına neden olur.

Vergi almak amaç olduğu kadar belli gayelere ulaşmada etkin

bir araçtır. Vergiler, ekonomik yapının düzenlenmesinde, yönlendirilmesinde kamunun kullanacağı en önemli araçların başında gelir. Vergilerin bu özelliği dikkate alınarak KDV'den, Türk Ekonomisinin bugün temel problemlerini teşkil eden yatırımların artırılması ve ihracatın teşvikini sağlayıcı bir araç olarak da yararlanılmalıdır. Bunun için de : Sermaye malları üzerindeki verginin indirilmesine olanak tanınmalı ve özellikle sanayi ürünlerinin ihracatında mutlaka istisna getirilmeli ve dolayısı ile ihracat ürünlerimize dış pazarlarda rekabet gücü kazandırılmalıdır. Teşvik tablosu yeniden gözden geçirilerek ekonomik öncelikler dikkatle saptanmalı, istihsal vergisinin temel yanılgısı olan Ticaret, Ulaştırma ve İnşaat sektörlerinin kapsam dışı bırakılmasından kesinlikle vaz geçilmelidir.

SONUÇ : -

Yakın bir gelecekte uygulanma alanına konulması olası olan KDV'sinin başarılı olması, dolayısı ile bir vergi yasasından toplum yararına beklenen faydanın elde edilebilmesi bu yasa da bazı koşullara uyulmasına ve aynı zamanda bu yasaya paralel olarak diğer vergi yasalarında da bazı düzenlemelerin yapılmasına bağlıdır :

a) KDV'nin yaşaması, başarılı olması için asgari koşul üretim - dağıtım zincirinin her safhasında gerekli belgenin düzenlenmesi ve vergi doğurucu muamelelerin tam ve noksansız olarak kaydedilmesidir. Bunun için de bugün bir vergi cenneti olarak adlandırılan Türkiye'de belge düzenini sağlayıcı yasal düzenlemeler Vergi Usul Kanunu'nda mutlaka yapılmalıdır. Aksi takdirde fiili muameleye uygun fatura düzenlenmesi sağlanamaz ise sistem baştan çökmeye mahkûmdur.

b) KDV'si ilke olarak ekonominin tüm sektörlerini kapsamına almalıdır.

c) KDV'si üretim - dağıtım zincirindeki tüm yükümlülere kapsamalı yani muaflik ve istisnalara mümkün olduğu kadar az yer verilmeli ve vergi oranı düşük tutulmalıdır.

d) Alıcı-satıcı menfaat birliği dikkatle tesbit olunarak, yasal yapı bu motivi dikkate alacak biçimde düzenlenmelidir.

e) KDV'den, Türk ekonomisinin temel sorunu olan yatırım, üretim ve ihracat dar boğazı dikkate alınarak bu dar boğazların aşılmasından KDV'nin teşvik edici fonksiyonundan özenle ve titizlikle yararlanılmalıdır.

DIŞ BASINDAN:

1978 Martında Fransa'da yapılacak «tarihsel» genel seçimlere ciddi bir aday olarak katılacağı beklenen «Ortak Sol» birdenbire geçen Eylül ayında patlak veren «şiddetli geçimsizlik ve anlaşmazlık» nedeniyle «boşanmanın» eşiğine gelmiş ve kazanma şansını tehlikeye sokmuştur. Uyuşmazlık nedenlerinin başında, en önemli olan «ulusallaştırma» konusu gelmektedir. Dünyada ilgiyle izlenen bu gelişmeler kuşkusuz Türk okurlarını da ilgilendirmektedir. Ulusallaştırma üzerinde, Fransız Ortak Solunu oluşturan partilerden Sosyalist Parti (S. P.) ile Komünist Parti (K. P.) üyeleri olan iki yazarın bu yıl yayınlanan iki ilginç kitabı, konu üzerinde aydınlatıcı bilgiler içermekte ve Fransa'da üzerinde en çok tartışılan kitapların başında gelmektedir. Okurlarımızı haberdar etmek amacıyla «Le Monde» gazetesiyle «Le Nouvel Observateur» dergisinden derlediğimiz aşağıdaki yazıyı sunuyoruz.

Ulusallaştırma: İki Kitap - İki Bakış Açısı

Derleyen : Kaya ARDIÇ

Rastlantılar bazen yararlı işlevler görüyor. Ulusallaştırmalar konusunun Fransız sol partileri arasındaki tartışma ve anlaşmazlığın odak noktası olduğu şu sıralarda, biri S. P., diğeri de K. P. üyesi olan iki yazarın iki ilginç kitabı konuya bir ölçüde ışık tutmakta. Anicet Le Pors, K. P. senatörü ve uzun yıllar devletin yüksek kertelelerinde yöneticilik yapmış, halen 12. Paris Üniversitesinde öğretim görevlisi bir uzman. Kitabı «Sermayenin Koltuk Değnekleri» başlığı-

nı taşımakta (1). Alain Boubllil ise S. P. iktisat komisyonu üyesi ve kitabın başlığı «**Sanayi Sosyalizmi**» (2). Her iki kitabın da amacı ulusallaştırma konusunda yol gösterici, «eylem için kılavuz» niteliğinde olmak.

Genellikle uzmanlar, konularını çok yüksek düzeyde ve çok çapraşık, uzman olmayanlarca güç anlaşılır biçimde yazdıkları için eleştirilirler. Oysa bu kez eleştiriye gereksiz kılacak bir açıklık ve yalınlık söz konusu her iki kitap için de.

TRANSFER KOLTUK DEĞNEĞİ

Yöneticilik yaptığı ve 12. Paris Üniversitesinde de «sanayi politikası ve transferler» konusunda ders verdiği için olsa gerek, Anicet Le Pors, konuya oldukça egemen görünüyor. Fransız endüstrisini ve devlet-endüstri ilişkileri mekanizmasını iyi açıklıyor. Kısaca şunu diyor kitabında: Devlet, yıllardır endüstri kesimine, ve özel endüstrilere dev boyutlarda malî transferler yapmaktadır. Bu transferler çeşitli biçimler altında olmaktadır; sübvansiyonlar, sermaye bağışı, vergi muafiyeti, kredi, avans, araştırma, kamu sektörünün özel sektör yararına rekabetten kaçışı, kamu tasarruflarının özel yatırımların finansmanında kullanılması v.d. belirlenmesi çok güç olduğu için fiyat politikası, kamu kesiminin özel kesim karşısında piyasadan kaçışı ve ihracatı teşvik yardımlarıyla yapılan transferleri hesaba katmaksızın 1976 yılında devletin bu transferleri toplam 75 milyar frank olarak hesaplanmaktadır. «Kamu fonları - Özel kârlar» : Yazar, bu transferlerin resmi gerekçelerini ve iktisat teorisindeki açıklamalarını uzun uzun sergilemekte ve beklenileceği gibi marksist analizin şu sonucuna varmaktadır: Kamu transferlerindeki bu önemli artış, «rekabetçi» ve «tekelci» dönüşümlerinden sonra kapitalizmin üçüncü aşaması olan «tekelci devlet kapitalizmi»ni göstermektedir. Oysa, tekelci devlet kapitalizmi tarihsel olarak aşılmıştır ve günümüzde gözlenen, yaşanan krizin şiddeti ve boyutları bunu kanıtlamaktadır. Kriz içinde işletmelerin kâr oranlarını korumakta karşılaştıkları güçlükler ve sınırlar, kâr oran-

(1) Anicet Le Pros, Les Béquilles du Capital, Paris, Ed. du Seuil, 1977.

(2) Alain Boubllil, Le Socialisme Industriel, Paris, P. U. F., 1977.

larının tarihsel düşme eğilimini de göz önünde tutarak, devleti müdahaleleriyle işletmelerin kârlarını sürekli olarak pompalamak zorunda bırakmaktadır. «Tröstlere hediyeler», sistemin «zorunlu yasa-sı» olmuştur.

Bu çıkmazdan kurtulmanın tek yolu, yazara göre, en önemli etkenlerden biri olarak ulusallaştırmayı da içeren «ortak program»ın uygulanmasıyla kurulacak olan sosyalizmdir. Kuşkusuz ulusallaştırmalar, sosyalizmin maddi temelini oluşturmaya yetmeyecektir. Temel iki koşul daha gerekecektir: Büyük üretim ve değişim araçlarının mülkiyetinin toplumsallaştırılması ve işçi sınıfının başı çektiği emekçilerin siyasi iktidarı. Ama unutmamak gerekir ki, ulusallaştırmalar asgari eşiği, sorunun temeline dokunmaktadır.

Yazarın politik yaklaşıma ağırlık verdiği görülmektedir. Yazara göre, sanayi politikasının belirli hedefleri doğrultusunda hazırlanmış «listeden» (à lacarte) ulusallaştırmaktan çok, geri dönülmez bir süreç yaratmak önemlidir. Böyle olunca da, kuşkusuz, yazarın ulusallaştırılabilir grupların ve tüm fiiliyelerinin (bağlı alt firmaların) mülksüzleştirilmesini savunmasına ve sosyalistlerin önerdiği «kontrol» kavramını dışlamasına şaşmamak gerekir.

SANAYİ SOSYALİZMİ

Buna karşılık Alain Boubil ise, «Sanayi Sosyalizmi» kitabında, «bir işletmenin ulusallaştırılması, ekonomik planda, ancak belirli sanayi politikası hedeflerine uygun düştüğü zaman ve ölçüde gereklidir» diye yazmaktadır. Gerçi, Alain Boubil «ulusallaştırmada birinci amaç, işletmelerde çalışanların ve toplumun tümünün gözünde, ekonomiyi yönetenlere ve yönlendirenlere yeni bir meşruluk kazandırmaktır» diye eklemektedir ama, yaklaşımının birinci yazardan oldukça farklı olduğu ve kamu finansmanını, devlet-endüstri transferlerini şiddetle eleştirirken, soruna iktisadi sistemlerin dinamiği geniş açısından çok, «sanayi sosyalizmi» diye nitelendirdiği kendi genel projesi açısından yaklaştığı görülmektedir. «Sanayi sosyalizmi», iç dengeleri sağlamaya öncelik veren, toplumsal yeniden bölüşüm çabasına önemli olarak eğilen, ama bunu «açık bir ekonominin işleyiş kurallarını değiştirmemek» aksiyomundan hareketle, başka deyişle piyasa ekonomisi araçlarıyla gerçekleştirmeye çalışacak bir «sosyalizm» biçimidir. Anicet Le Pors'un ki ile oldukça benzer bir

analizden yola çıkan yazar, Devlet'in endüstriye yaptığı transferleri eleştirerek, finans kapitalizminin ekonomi üzerindeki egemenliğine karşı çıkararak ve bazı sanayi resütrüktürasyonlarını içeren bir kamu kesiminin yeniden örgütlenmesine ilişkin önlemler formüle ederek, oldukça değişik sonuçlara varmaktadır. Alain Boubil'e göre, ulusallaştırmalar ve demokratik planlama krizden kurtulmak için zorunlu koşullarsa da, yeterli değildir. Eğer sol iktidara gelirse, geniş çapta, çok iyi tanımlanmış ve saptanmış, tutarlı bir sanayi politikası uygulamalı ve ulusallaştırmalar alanı, ulusallaştırılabilecek grupların birlikte, bu politikanın gereklerine göre belirlenmelidir. Başka deyişle ulusallaştırmalar bir amaç değil, araç olmalıdır. DIŞINDAN ELEŞTİRİ, İÇİNDEN ELEŞTİRİ ve NASIL?

Söz konusu iki kitabın ve iki yaklaşımın, vardıkları sonuçların farklılığına karşın birbirleriyle çelişen değil, birbirlerin itamamlayan nitelikte olduğu söylenebilir. Birinci kitabın eleştirisi, tarihsel bir eleştiri ve kapitalist sistemin «dışından» eleştirisi. Oysa ikinci kitabın eleştirisi, birincisinki denli çetin, ama sistemin «içinden» yapılan bir eleştiri. Varoluş nedeni ve kaynağı kapitalist sistemin içsel dinamiği, çelişmeleri, sınırları. Fakat her ikisinin de doğal olarak vargısı kapitalizmin değiştirilmesi zorunluğu.

Bu değişme nasıl olacak? Gerek «Sermayenin Koltuk Değnekleri», gerekse «Sanayi Sosyalizmi» birbirlerini tamamlayarak bu soruyu ayrıntılı olarak yanıtlamaya çalışmaktadırlar.

«Semayenin Koltuk Değnekleri», işletmelerin finansmanı ve yönetimi konusundaki anlayışını ayrıntılı olarak sergilemekte ve özellikle liberalleri çok ürküten kurulacak ünlü «Ulusal Yatırım Bankası» projesini açıklığa kavuşturmaktadır. Büyük sanayi programlarının uygulama yöntemleri titizlikle açıklanmaya çalışılmakta ve demir-çelik endüstrisi programı referans olarak gösterilmektedir. Planlama ise genel bir tanımla yetinilmekte ve planların, büyük politik proje olarak, toplumsal yaşamın tüm alanlarında ve düzeylerinde örgütlenerek geniş danışma üzerine oturtulması gerektiğinden söz edilmektedir. Kitabın en zayıf noktasını da bu sonuncu konu oluşturmaktadır. Genel, yuvarlak sözler olarak kalan «halk kitlelerine her düzeyde ve alanda danışma» somut olarak nasıl gerçekleştirilecektir? Kim, ne zaman, nasıl danışılacaktır? Bu sorulara yeterli

ve ayrıntılı somut yanıtlar verilmemektedir. Eğer sol, seçimleri kazanırsa, hiç değilse ilk iki yıl, ekonomi günlük ve konjonktürel dalgalanmalara mı terkedilecek, yoksa zorunlu olarak, «kitlelere» danışmak için zaman bulunamayacağı için gene ister istemez, teknokratik yukardan planlar mı uygulanacak?

«Sanayi Sosyalizmi» bu zayıflıktan kurtuluyor, çünkü genel projesi, çeşitli kurumların çalışma alanından çok yapıları üzerine oturuyor. «Sermayenin Koltuk Değnekleri» okuyucuyu teorik tanımlamalar ve açıklıkla inandırmaya çalışırken, «Sanayi Sosyalizmi» okuyucuyu somut projelerin dinamiğine götürüyor. Bu nedenle de daha uzağa gidiyor. Yöntemli biçimde, tek tek ulusallaştırılabilir grupları ele alarak ayrıntılı çözümlemelerle birlikte, «bağlı, bağımsız ve hâkin dallar» diye gruplara ayırıyor. Her birinin hangi somut sanayi statejisini gerektirdiğini göstermeye çalışıyor.

SONUÇ

Sonuç olarak, her iki kitabın da ilginç yönü, siyasi iktidara aday fansız solunun önemli ve teknik sorunlar üzerinde yeterince düşündüğünü, önerileri, projeleri olduğunu ve teknik açıdan yönetmeye hazır olduğunu göstermesidir. Bununla birlikte şu ortak eleştiri ileri sürülebilir. İki kitap da «devler» üzerine eğilmektedir. Oysa, bu «makro-araçların» hemen hemen otomatik olarak teknokratik oligarşiyi yarattığı ve beslediği gözlenmektedir; teknik sınırlamalar ve zorunluluklarla açıklanmaya, meşru gösterilmeye çalışılsa da emeğiyle çalışanların mülksüzlüğü ve yoksunluğu ortadan kalkmamaktadır. İnsancıl yüzlü bir işletmenin bin kişiyi aşmaması gerektiği ileri sürülmektedir bazı araştırmacılarca. Ulusallaştırılmış dev işletmelerin bu ölçüyü çok aştıkları ise bir gerçektir.

Kaynak : «Le Nouvel Observateur», No. 675, s. 55.
«Le Monde», 18 Kasım 1977, s. 25.

DIŞ BASINDAN:

İktisadi Kalkınmada Turizmin Yeri: Türkiye Örneği

J. Diamond'tan Derleyen : Sinan DEMİRDÖĞEN

Süregelen ödemeler dengesi açıklarına çözüm arayan, gelişen ülke hükümetlerinin ve uluslararası yardım kuruluşlarının ilgileri uluslararası turizme yönelmiş durumdadır. Bu, gezi hizmetleri ticaretini biçimlendirdiği sanılan arz ve talep koşullarının yüzeysel bir değerlendirmesinden kaynaklanmıştır. Öne sürüldüğüne göre, uluslararası turizm gelirleri dünya ihracatından daha hızlı büyümektedir; 1950 ile 1970 arasında dünya ihracatında yıllık % 9'luk bir artış kaydedilirken turizm gelirleri yılda % 11 oranında artmıştır. Turizmin, gelişen ülkelerde bol olarak bulunan güneş, etkileyici doğal görüntüler ve insangücü gibi kaynakları kullanan, oldukça basit bir teknolojiye dayalı bir iktisadi etkinlik olduğu düşünülmektedir. Bu etkinliğin, yalnızca, sınai gelişmeyi kısıtlayan döviz sıkıntısını azaltabileceğini ve kentlerdeki işsizlik sorununu hafifletebileceğini değil, uzun dönemde, elverişsiz talep koşullarıyla karşılaşan ana ihraç ürünleri

(*) Economic Development and Cultural Change, Vol. 25, No. 3, April 1977 sayısından derlenmiştir.

için hem fiat, hem de gelir elastikliği olan bir ikame sağlayacağını tartışanlar vardır.

Turizmin iktisadi yönü pek irdelenmeden, eleştiriler, bu etkinliğin iktisat dışı etkileri üzerinde yoğunlaşmıştır, özellikle de yerli nüfus üzerindeki «baştan çıkartıcı» etkisi üzerinde. Bu tür kaygılara örnek olarak işgücünde uşaklığın özendirilmesi ve geleneksel sanatlarda çalışma standartların düşmesi gösterilir. Bir sayfiye sanayiinin gelişmesinin, yalnızca zengin yabancılara hizmet eden ve halk kitlelerini dışlayan bir «kapalı sanayi»e yol açacağını söyleyenler vardır. Ayrıca yabancılardan getireceği lüksün yaratacağı «gösteri etkisi»ni ve böylece yabancılara karşı oluşabilecek soğukluğu da göz önüne almak gerekebilir. Özellikle yabancı sermayenin önemli bir yer tuttuğu ve kârların büyük bölümünün dışarı yollandığı ülkelerde, boş zaman tüketimine ve uluslararası gezi düzenleyicilere bağlı kalmanın etkileri de önemli olabilir.

Bu tür tartışmaların önemini yadsımaksızın turizmin iktisadi yönüne ağırlık verirse, bazı ülkeler için büyük birer iktisadi başarı olan turizmin, bazı ülkelerde de uygulanan canlı, özendirici programlara karşın, düş kırıklığına yol açtığını görmemiz olanaklıdır. Düş kırıklığına uğrayan ülkelerin büyük bir bölümü azgelişmişlerdendir.

Türkiye'nin iktisadi sorunları birçok gelişen ülkenin sorunlarından değişik değildir. İşsizlik sermaye yoğun sınai gelişmeden, hızlı nüfus artışından ve hızlı iç göçten etkilenerek büyümüştür. Nüfusun % 60'ı tarımsal üretime bağımlıdır; sınai gelişmenin meyvalarından işçilerin çoğunluğu yararlanamamıştır. İthalat ikamesine uygun sanayileşme, sürekli döviz gerekmesi yaratmıştır ve ana ihraç ürünlerinin uluslararası talebi duragandır. Döviz sıkıntısı ülkenin sanayileşme çabasını ciddi biçimde tehlikeye sokmaktadır. Ayrıca AET'ye katılma için geçiş dönemi içinde bulunmakla, yakın gelecekte ülke gümrüklerini indirmek ve kota kısıtlamalarını kaldırmak durumundadır. Bu nedenlerden dolayı, turizmin emek yoğun bir döviz kaynağı olarak düşünülmesiyle Türkiye'deki yetkililere çekici gelmesi beklenir bir gelişmedir.

Ülkede uygulanan ilk iki Beş Yıllık Kalkınma Planlarında turizme ve alt yapıya büyük yatırımlar ayrılmıştı. Ayrıca özel sektöre otel yapımı için yardım yapılmış ve bu sanayii geliştirmek için daha genel

önlemler de alınmıştı (personel eğitimi, dış ülkelerde reklâm yapma ve indirimli turist döviz kuru gibi). Ancak sonuçta önemli gelişmeler kaydedilememiştir. 1970'te 1,2 milyar dolarlık ulusal gelirin ancak 30 milyon dolara turizmde gerçekleşmiş ve turizm gelirleri toplam ihracatın ancak % 4.3'üne eşit olabilmıştır. Bu oran aynı yılda Yunanistan için % 13, Yugoslavya içinse % 10 olmuştur. Tekil düzeyde sanayinin bu kötümser sonuçları, sanayide düşük karlılıkta ve iş çevrelerinin bu alana karşı duyduğu kuşkularda yansımıştır.

Turizm gelirleri toplamda dünya ortalamasından daha hızlı büyümüştür. Ancak ülkede büyüyen bu gelirler başlangıçta çok düşük düzeylerde bulunmaktaydı. Türkiye'nin turizm pazarı eski tür, boş zamanı bol gezgincilerden, yeni, az gelirli, «charter» ile gelen ve turlara dahil olan gezgincilere kaymıştır. Bu nedenle yetkililer kişi başına turist harcamalarını arttırmayı erek olarak almışken, bu ereğin gerçekleşme oranı % 50 olarak kalmış ve gezi hesabı 1960'larda açık durumunu korumuştur.

Turizmin yarattığı istihdamı ölçmek zordur. Çevre alanı geniş, «çok ürünlü» bir sanayi olduğundan, uluslararası turist talebini karşılayacak fazla işgücünü belirlemek olanaksızdır. Resmî istatistiklerde turizmin yarattığı istihdamın eksik ölçüldüğünü kabul etsek bile bu istihdam etkisi yine de düş kırıcıdır.

Genellikle turizmin elverişli dünya talebi olduğu için, azgelişmiş ülkelerde özendirilmesi savunulur. Bu görüşün sahipleri, dünya ticaretiyle kıyaslandığında nisbi olarak hızla büyüyen turizm gelirlerine ve turist yaratan ülkelerdeki elverişli gelişmelere (reel gelirin artması, daha uzun ve daha sık ücretli tatil ve sivil havacılık teknolojisinin ilerlemesi) dikkati çekmek isterler. Bu gelişmeler 1970'lere de uygulanabilir. Bu olumlu talep koşullarını Türkiye'ye de uygulamak olanaklıdır. Ancak turizm mevsimlik gelişmeler gösterir; talebi, siyasal belirsizlik, salgın gibi dışsal olaylardan kolay etkilenir duyarlılıktadır ve ürünler türdeş değildir. Zevk için yapılan geziler, tüketiciye dönük («güneş özlemi» talebi de denir) ya da kaynağın çektiği («gezme özlemi» talebi) olarak ayrılabilir. Türkiye'ye gelen turistler genellikle Kuzey Avrupa'dan, az oranda da Kuzey Amerika'dandır; ülkeleriyle Türkiye arasında «güneş özlemi» taleplerini karşılayabilecek geniş olanaklar vardır. Bu tür talebin gerek ülke dışında oluş-

muş olması, gerekse rekabete tümüyle açık bulunması nedeniyle Türkiye için üstünlük olduğu söylenemez. Birçok gelişen ülke gibi Türkiyede geniş tarihi ve kültürel varlıklarına dayalı bir «gezme özlemi» pazarı olmak durumundadır.

Turizmin etkili bir istihdam yaratıcı olmadığını belirtmiştik. Bu sanayiın sermaye kullanım oranının fazlalığı yanında kullandığı emek türü de tartışma konusu olabilir. % 50'si okuma yazma bilmeyen bir ülkede yabancı dil bilen personel yetiştirmek ve yönetici bulmak zordur. Bir hizmet sanayii olması nedeniyle, ülkede bu alanda işletmecilik darboğazı daha da ciddidir. Personel sorununu çözmek için eğitim kurumları açmak ve artan sayıda elemanı dışarı yollamak gerekir. Tüm bunlarsa fazladan yatırım demektir.

İstihdam amaçlarının yanısıra, gerek kuruluştaki, gerekse yinelenen girdilerdeki yüksek ithalat yoğunluğu turizmin döviz kazanıcı yeteğine duyulan kuşku arttırmaktadır. 1955'te İstanbul Hilton yapıldığında ithalat oranı % 90'a yakındı. 1970'teki kıyaslanabilir sayılsa % 15 dolayındadır; bu bile yüksek bir orandır. Ancak, gelişen diğer ülkelerin deneyleri de uluslararası turistlerin uluslararası iase ve hizmet standartları talep ettiklerini, bunun da özellikle yiyecek maliyetinde yüksek bir ithal içeriği gerektirdiğini ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle turizm gelirlerinin çerçevesinin dışında bazı etkilerin ödemeler dengesini değiştirebileceğini düşünmek gerekir.

Bir hizmet sanayii olması nedeniyle turizm ekonominin diğer birçok kesimine bağlıdır. Özellikle ulaştırma ve iletişim olanaklarının genişletilip geliştirilmesi gerekir. Türkiye'de charter seferi yapılabilecek kısıtlı sayıda havaalanı vardır ve yolların durumu iyi değildir. Bu yatırımlarsa çok ağır sermaye harcamaları gerektirir. Ayrıca ülkede kent planlaması yetersizdir; bu kısmen nüfus baskısı, kısmense yönetsel yanılgıların sonucudur. Doğal kaynakların turizmin geleceği için o denli önemli olmasına karşın, korunması ayrı bir sorundur. Diğer ülkelerin deneylerinin ışığında, küçük birimlerden ve değişik iktisadi etkinliklerden oluşan turizmin gelişmesi için iyi eşgüdüm sağlayabilecek ulusal bir turizm örgütüne gereksmesi vardır. Kuşkusuz, Türkiye gibi azgelişmiş ülkeler gerekli yönetsel yetenekleri sağlamakta güçlük çekmektedirler.

Sonuçtan, uluslararası turizm aşırı düzeyde bir rekabet sanayii-

dir; bu nedenle Türkiye hem gelişen rakip uluslarla, hem de gelişmiş uluslarla rekabet etmek zorundadır. Reklâmlar ve bilgilenme büroları döviz harcamalarını arttırmakta, ülke, tüm pazarlık gücünü ellerinde tutan uluslararası gezi kuruluşlarının ellerinde kalabilmektedir. Son yıllarda Kıta Avrupa'sındaki tur düzenleyicileri fazla kişi yazdırıp turist sayısının doruğuna ulaştığı yaz aylarında işletmelerin fazla kapasiteyle çalışmalarına yol açmıştır. Ayrıca halkın turistlerle ilişkilerinde bir yakınlık olduğunu söylemek zordur.

Az gelişmiş ülkelerin ihracatını etkileyen iki yön vardır: Birincisi, dünya talep koşulları, ikincisi de uluslararası ticaret koşullarının zorunlu kıldığı nicelik ve oranlarda bu ülkelerin arz edebilme kapasiteleridir. Turizmde ise Türkiye örneğinin gösterdiği gibi, gelişen ülkeler hem talep hem de arz yönünden önemli zorluklarla karşı karşıyadırlar. En belirginini, bu sanayi gelişmek için önemli nicelikte ithal girdiyi gereksemektedir. Bu da turizm gelirlerinin, bu sanayiın ödemeler dengesine olan katkısını abartmasına yol açmaktadır. Ayrıca, sanayi çalışırken emek yoğun olmakla birlikte üretim kapasitesinin artırılması oldukça sermaye yoğundur. Emek talebi kısa süreli, iş mevsimlik ve az ücretli olmaktadır. Turizm talebi ise yine mevsimlik ve dışsal olaylara bağlıdır. Özetle, bazı az gelişmişler için iyi bir destek olan turizmin genel bir kurtuluş yolu olduğu sanılmamalıdır. Türkiye örneği turizmin gelişen ekonomilere olan katkısını değerlendirmede temkinli olmayı gerektirmektedir.

Turizmin ulusal kalkınmadaki yerinin yanısıra, genel olarak özendirilmesi de ihtiyatla ele alınmalıdır. Yeni üretim kapasiteleri verimli üretim yapabilecek kapasiteler olmalıdır. Talebi aşan yatırımların belirgin tehlikeleri vardır. Bu nedenle, Üçüncü Dünyada turizmi özendirmek için yardım veren kuruluşların, konuyu gözden geçirmeleri zamanı gelmiştir.

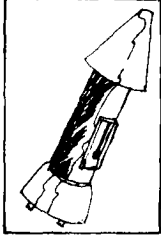
**POLYURETHAN (Sünger) Sa-
nayiinde Sizlere Üstün Kalitesi
Sürâtli Servisi ile En Yakın
Olan Tek Firmadır.**

MERKEZ :

Yemeniciler Cad. 65/304
Karaköy — İSTANBUL
Tel. : 43 09 68 - 44 70 82 - 45 18 90

ŞUBE :

Modern Çarşı Kat. 3
No. : 401
Ulus — ANKARA
Tel. : 11 95 65

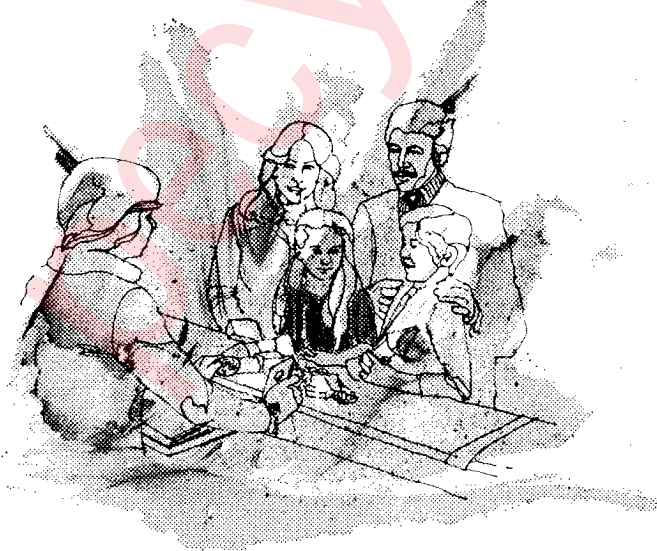

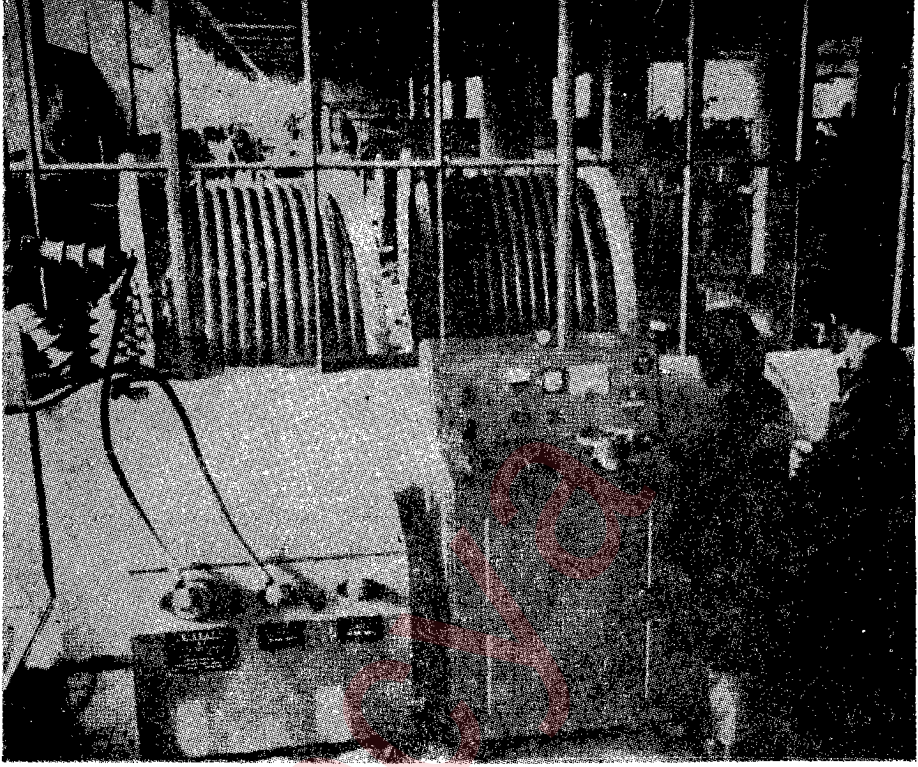
eğitici oyuncak :
füze kumbara

Çocuklarınızı oyun çağından
tasarrufa alıştırmak içindir

 **TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

kalite, kontrol, araştırma...

Güven verici mi?
Üstün bir teknikle mi üretiliyor?
Her türlü doğal ve mekanik
zorlamalara mukavim mi?
Türk Standartlarına uygunluk sağlanmış mı?

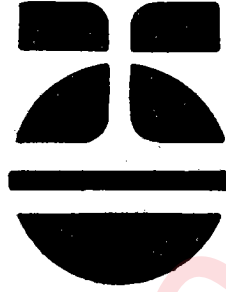
Size ulaşmadan önce kontrol laboratuvarlarında
titizlikle incelenir.

ve güvenle kullanabilirsiniz AN-KA'yı.

an-ka
kabloları

sanayi ve ticaret anonim şirketi

Merkez: Karakoy, Sair Ziya Paşa Cad. No: 55-57 İSTANBUL Tel: 44 73 07 - 49 01 37 Fabrika Tel: 25 50 98 - 25 50 99

pepa

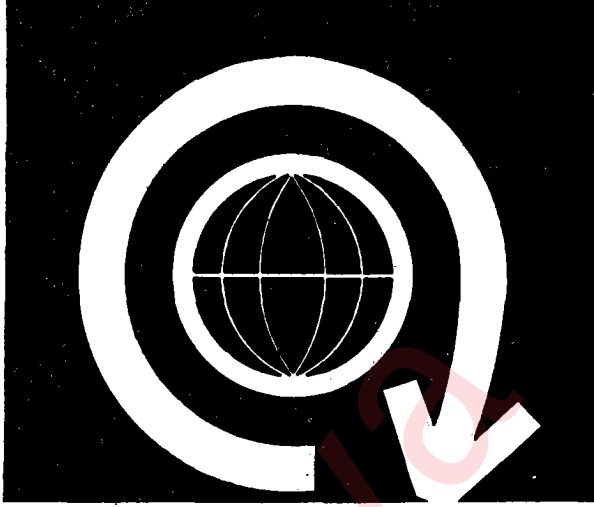
petrol pazarlama a.ş.

FUEL-OIL

- güçlü kadro
- düzenli ikmâl
- faizsiz taksit
- peryodik bakım
- bedelsiz sigorta

Yüksel Cad. No. 8 kat 4 Kızılay-Ank.

170544 — 251879

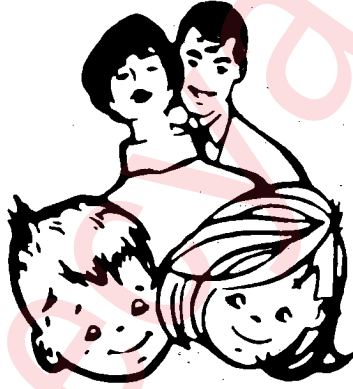
Türkiyede ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemleriniz,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız
ve diğer bütün bankacılık işleriniz için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri
ile işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

AKBANK

**SİZE DAHA İYİ HİZMET
BİZİM GÖREVİMİZ**

**ANADOLU
BANKASI**

AİLENİZİN BANKASI

enerji mi? haberleşme mi?
İHTİYACINIZ KABLO İSE

AKLINIZ ARKADA KALMAMALI..!

**YENİ TEKNOLOJİYİ BULUP SİZİN MAMÜLLERİNİZ İÇİN
UYGULARKEN DAİMA.**

AKLINIZIN ARKADA KALMAMASINI DÜŞÜNÜRÜZ

**TÜRK STANDARDLARI ENSTİTUSU'NUN SİZİ GÜVEN VERMEK İÇİN
BİZİMLE BERABERDİR. MAMÜLLERİMİZDEKİ TSE GARANTİSİ İLE**

- ENERJİ KABLOLARI (20 KV a kadar)
 - TELEKOMÜNİKASYON KABLOLARI
 - 1800 çiftte kadar çok perli askı telli veya ekranlı yeraltı tipi.
 - Jonsiyon kablo.
 - Tamdolu kablo.
 - Camper teli
 - Askı telli, askı telsiz dış tesisat kablo
 - TESİSAT KABLOLARI
 - PLASTİK İZOLASYONLU HER NEVİ ÖZEL KABLOLAR.
 - Gemî tipi kablolar
 - Televizyon anten kabloları
 - İstek üzerine her tip özel kablo
- VE
- EMAYE BOBİN TELLERİ (0.05 ile 100 mm arası yuvarlak ve dikdörtgen İLE

KAVEL Kablo ve Elektrik Malzemesi A.Ş.
Telefon: 45 35 05 - 45 34 94

EN İYİ HİZMET İÇİN BİZİ ARAYINIZ.

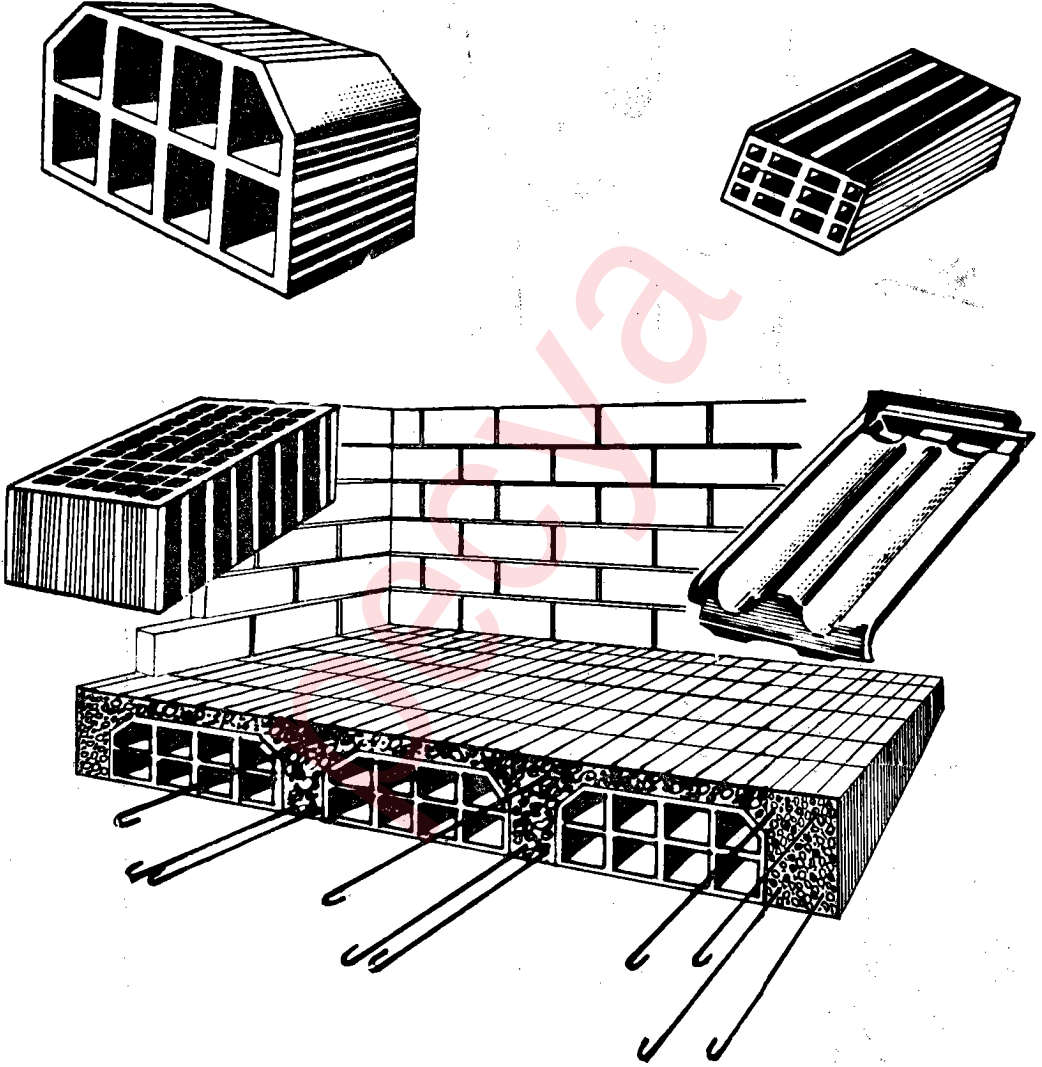
BO RU SAN

Endüstrimizin, yaşantımızın en önemli bölümlerinde önemi giderek artan, teknolojik alanda öncülüğü ilke bilen, içerde ve dışarda devleşen satış grafiğiyle, ulusal ekonomiye katkıda bulunan güçlü kuruluş...

su ve gaz boruları - sanayi boruları - profil borular - elektrik boruları - paslanmaz çelik borular - yassı çelik ürünler - düz ve oluklu galvanizli saçlar.

TUĞLA-KİREMİT ve ASMOLEN FABRİKALARI

KADIKÖY SATIŞ BÜROSU

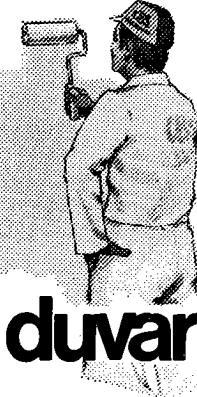
Mühürdar Fuat Bey Sokak Talas İş Hanı kat 1
Kadıköy-İstanbul Tel.36 13 42- 36 48 98

İSTANBUL SATIŞ BÜROSU

Meclisi Mebusan Cad. Arhan Salıpazarı-İstanbul

Tel : 43 20 55

Harbiyedeki YAPI ENDÜSTRİ MERKEZİ'nde bulunan standımızın görülmesini rica ederiz.

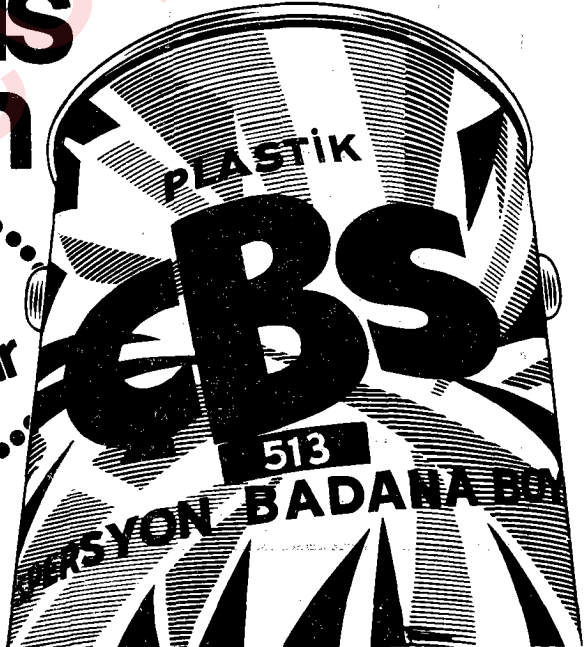
ÇBS PLÂSTİK BOYA duvarlarınıza kanat gersin...

Korusun duvarlarınızı
o emsalsiz gücüyle ÇBS Plâstik...
Aman vermesin zamana ve
onun yıpratıcı etkilerine...
Duvarlarınız en renkli
en gösterişli, en güzel

günlerini yaşasın
ÇBS Plâstik'in koruyucu
kanatları altında...
ÇBS Plâstik ile mutlu olsun
duvarlarınız, mutlu olun siz
ve yuvanız...

duvarlarınız yıllara göğüs gersin

daha
iyisi
yoktur

ÇBS BOYA-KİMYA SANAYİİ
ve TİCARETİ A.Ş.

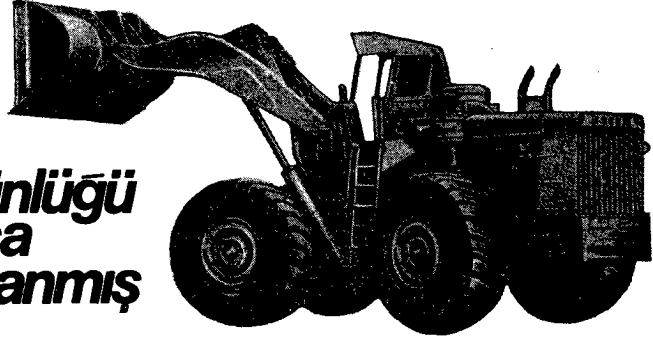
Karaköy, Kardeşim Sok. No. 44/3 İstanbul
Telefon: 43 49 55

Mobil

**Yurdun
Trafik
Hizmetinde**

**üstünlüğü
dünyaca
kanıtlanmış**

International İS MAKİNALARI

Türkiye'de de sürdürüyor dünya çapındaki ününü INTERNATIONAL İş Makineleri. Türk müteahhitlerine ve madencilerine de güç ve güven veriyor, işçilikten, zamandan tasarruf sağlıyor.

INTERNATIONAL PALETLİ ve LASTİK TEKERLEKLİ Yükleycilerin yurdumuzda ihtiyacı en fazla hissedilen ve kapasiteleri aşağıda açıklanan tipleri ÇOK KISA ZAMANDA ve MAL MUKABİLİ teslim edilir. Bu tiplerle ilgili yedek parça stokları şimdiden tamamlanmıştır. Ödemelerde geniş kolaylıklar sağlanır.

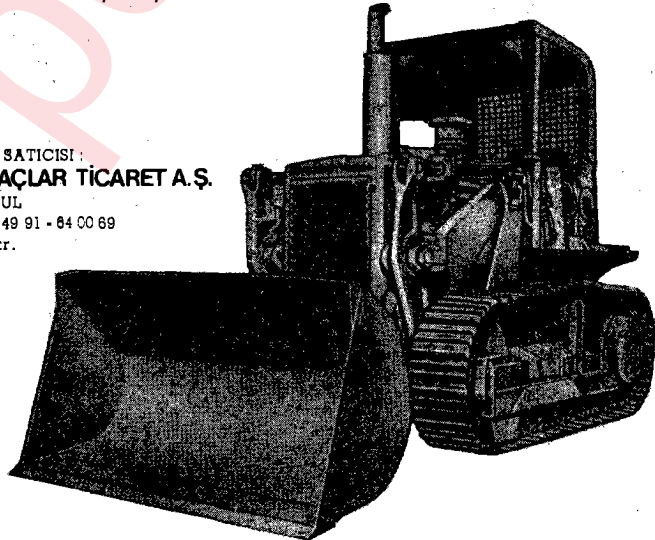
Sayın müteahhit ve madencilerimizin bilgi ve dikkatlerine sunarız.

Tipi	Motor Gücü	Kepçe Kapasitesi
175 C Paletli yükleyici	DT-466 130 HP	1.72 m ³
515 Lastik tekerlekli yükleyici	D -358 98 HP	1.15 m ³
520 A Lastik tekerlekli yükleyici	D -358 114 HP	1.60 m ³
530 A Lastik tekerlekli yükleyici	DT-368 136 HP	1.91 m ³

**TÜRKİYE GENEL SATICIŞI
MOTORLU ARAÇLAR TİCARET A.Ş.**

4. Levent-İSTANBUL
Tel: 64 49 90 - 64 49 91 - 64 00 69
Telex 22539 mat tr.

M. M. M.

T.C. ZİRAAT BANKASI
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan
kıvanç duyar.

